

פרק 5 – ביצוע מותנה

בשני הפרקים הקודמים ראינו אלגוריתמים שבמהלך ביצועם מתבצעת כל אחת מהוראות האלגוריתם. בפרק זה נכיר אלגוריתמים אשר במהלך ביצועם לא מתבצעות תמיד כל הוראות האלגוריתם. אלגוריתמים אלה כוללים הוראות המורות על ביצוע קבוצת הוראות אחת או על קבוצת הוראות אחרת, בהתאם לקיומו או לאי-קיומו של תנאי. הוראות אלו נקראות **הוראות לביצוע-בתנאי**. קיומו של התנאי תלוי בקלט לאלגוריתם.

למשל כאשר נערכות בחירות בין שני מועמדים, משווים את מספרי הקולות לכל מועמד. המועמד שצבר יותר קולות הוא המנצח בבחירות. הקלט של אלגוריתם להכרזת המנצח יהיה מספר הקולות אשר צבר כל מועמד. אם יתקיים התנאי שהנתון הראשון בקלט גדול מן השני אז תתבצע באלגוריתם הוראה להכרזת המועמד הראשון כמנצח. אחרת תתבצע הוראה להכרזת המועמד השני כמנצח.

5.1 הוראה לביצוע-בתנאי

הוראה לביצוע-בתנאי במבנה *אם... אז...*

קצרה 1

מטרת הבעיה ופתרונה: הצגת אלגוריתם הכולל הוראה לביצוע-בתנאי.

פְּלִינְדְרוֹם (palindrome) הוא מילה, מספר או משפט שניתן לקרוא משני הכיוונים, משמאל לימין ומימין לשמאל, ולקבל אותה תוצאה. למשל השם ישי הוא שם פלינדרומי, וכן המילים זוז, שמש, הסוסה. המילה הפלינדרומית הארוכה ביותר בעברית שיש לה משמעות היא "ולכשתשכלו". המשפט: "ילד כותב בתוך דלי" גם הוא פלינדרומי. המספרים 17371 ו-4994 הם דוגמאות למספרים פלינדרומים. פתחו אלגוריתם אשר הקלט שלו הוא מספר שלם חיובי תלת-ספרתי, והפלט שלו הוא הודעה אם המספר הנתון הוא פלינדרום. ישמו את האלגוריתם בתוכנית מחשב בשפת Java.

ניתוח הבעיה בעזרת דוגמאות

דוגמאות למספרים שלמים חיוביים תלת-ספרתיים פלינדרומים: 777 424 787
דוגמאות למספרים שלמים חיוביים תלת-ספרתיים שאינם פלינדרומים: 192 234 778

שאלה 5.1

הגדירו כלל פשוט המתאר מתי מספר הוא פלינדרום ומתי אינו פלינדרום.

בדוגמאות הפשוטות שבחנו התברר שמספר הוא פלינדרומי רק כאשר ספרת האחדות שווה לספרת המאות.

פירוק הבעיה לתת-משימות

על פי ניתוח הבעיה נפרק את המשימה העומדת לפנינו באופן הבא:

1. קליטת מספר שלם חיובי תלת-ספרתי.

2. מציאת ספרת האחדות.

3. מציאת ספרת המאות.
 4. השוואת הספרות. אם הספרות שוות נציג הודעה שהמספר פלינדרומי, אחרת נציג הודעה שהמספר אינו פלינדרומי.

בחירת משתנים

num – שלם, ישמור את המספר התלת-ספרתי הנקלט.
units – שלם, ישמור את ספרת האחדות.
hundreds – שלם, ישמור את ספרת המאות.

האלגוריתם

את תת-משימה 2 ו-3 למדנו לבצע בפרק הקודם. על מנת למצוא את ספרת האחדות של מספר כלשהו, נחשב את תוצאת שארית החילוק של המספר ב-10. על מנת למצוא את ספרת המאות של מספר תלת-ספרתי, נחשב את תוצאת החילוק של המספר ב-100.

כיצד ננסח באלגוריתם את תת-משימה 2?
 ננסח תנאי אשר על פי קיומו ניתן לקבוע אם המספר הוא פלינדרומי. התנאי יהיה: ספרת האחדות שווה לספרת המאות.
 אם התנאי מתקיים יש להודיע: המספר פלינדרומי.
 אם התנאי לא מתקיים יש להודיע: המספר אינו פלינדרומי.

הוראה זו מבטאת את הרעיון של בחירה באחת מבין שתי אפשרויות לביצוע על פי תנאי. נציג אותה במבנה הבא:

*אם ספרת האגרות שווה לספרת המאות
 הציג כפלט: המספר פלינדרומי
 אחרת
 הציג כפלט: המספר אינו פלינדרומי*

הוראה במבנה זה נקראת **הוראה לביצוע-בתנאי**. הוראה לביצוע-בתנאי היא הוראת **בקרה**, משום שהיא משפיעה על מהלך הביצוע של האלגוריתם, כלומר קובעת אם יבוצעו הוראות אלו או אחרות.

יישום האלגוריתם

ההוראה לביצוע-בתנאי המופיעה באלגוריתם מיושמת בשפת Java בהוראת `if...else...`, ואופן כתיבתה דומה לצורת הכתיבה העברית `אם...אחרת...`

אבל כיצד כותבים ב-Java תנאי כמו זה המופיע באלגוריתם: `ספרת האגרות שווה לספרת המאות`? פעולת ההשוואה נכתבת בעזרת סימן הפעולה `==` (שני סימני שוויון רצופים).

לכן, את הוראה 2 ו-3 באלגוריתם ניתן ליישם בשפת Java כך:

```
if (units == hundreds)
{
    System.out.println("The number " + num + " is a palindrome");
}
else
{
    System.out.println("The number " + num + " is not a palindrome");
}
```

התוכנית המלאה

```

/*
הקלט: מספר שלם חיובי תלת-ספרתי
הפלט: הודעה אם המספר הוא פלינדרום
*/
import java.util.Scanner;
public class Palindrome
{
    public static void main (String [] args)
    {
        // הצהרה על משתנים בתוכנית
        Scanner in = new Scanner(System.in);
        int num;          // מספר שלם חיובי תלת-ספרתי
        int units;        // ספרת האחדות
        int hundreds;    // ספרת המאות
        // קליטת המשתנים
1.   System.out.print("Enter a 3 digit number: ");
2.   num = in.nextInt();
        // פירוק ספרת האחדות וספרת המאות
3.   units = num % 10;
4.   hundreds = num / 100;
        // ההוראה לביצוע-בתנאי
5.   if (units == hundreds)
        {
            // הצגת הודעה: המספר פלינדרומי
5.1.   System.out.println(num + " is a palindrome");
        }
6.   else
        {
            // הצגת הודעה: המספר אינו פלינדרומי
6.1.   System.out.println(num + " is not a palindrome");
        }
    } // main
} // class Palindrome

```

המעקב

נבדוק את התוכנית Palindrome באמצעות מעקב אחר ביצועה עבור דוגמאות קלט שונות.
 עבור הקלט 363, יתקיים התנאי *ספרת האבול שווה לספרת האאל*, ותתקבל טבלת המעקב
 הבאה:

מספר השורה	המשפט לביצוע	num	units	hundreds	units == hundreds	פלט
1	System.out.print("Enter a 3 digit number: ");	?	?	?		Enter a 3 digit number:
2	num = in.nextInt();	363	?	?		
3	units = num % 10;	363	3	?		
4	hundreds = num / 100;	363	3	3		
5	if (units == hundreds)	363	3	3	אמת	
5.1	System.out.println(num + " is a palindrome");	363	3	3		363 is a palindrome

עבור הקלט 366, לא מתקיים התנאי, ומתקבלת טבלת המעקב הבאה:

מספר השורה	המשפט לביצוע	num	units	hundreds	units == hundreds	פלט
1	System.out.print("Enter a 3 digit number: ");	?	?	?		Enter a 3 digit number:
2	num = in.nextInt();	366	?	?		
3	units = num % 10;	366	6	?		
4	hundreds = num / 100;	366	6	3		
5	if (units == hundreds)	366	6	3	שקר	
6.1	System.out.println(num+"is not a palindrome");	366	6	3		366 is not a palindrome

שימו ♥ להבדל בין עמודת "המשפט לביצוע" בשתי הטבלאות. בטבלה הראשונה מופיע המשפט:

```
System.out.println(num + " is a palindrome");
```

זאת מכיוון שהתנאי מתקיים ולכן מתבצע תחום ה-`if` של משפט ה-`if`.

לעומת זאת, בטבלה השנייה מופיע המשפט:

```
System.out.println(num + " is not a palindrome");
```

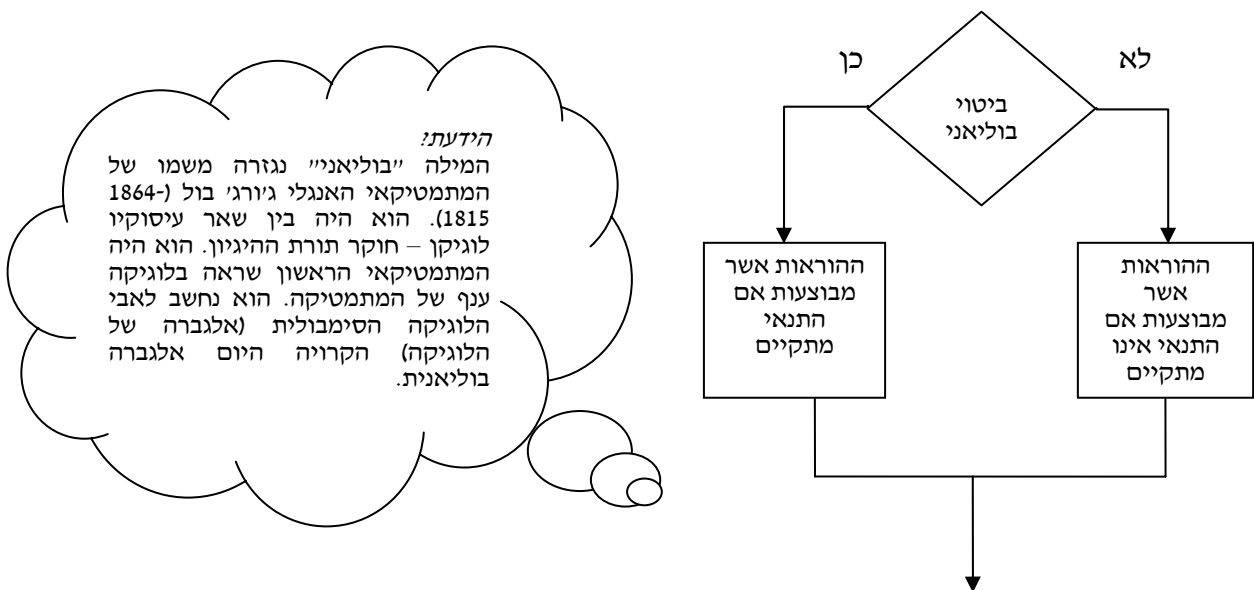
זאת מכיוון שהתנאי אינו מתקיים ולכן מתבצע תחום ה-`else` של המשפט.

סוף פתרון בעיה 1

הוראה לביצוע-בתנאי כוללת בתוכה כמובן תנאי, שמכוון את המשך הביצוע. באלגוריתם שנתנו לפתרון בעיה 1 התנאי ששילבנו בהוראה הוא *ספר האצול הוא ספר האצול* (הוא לא).

התנאי העומד בבסיסה של הוראת ביצוע-בתנאי מיוצג בביטוי בוליאני. כמו ביטוי חשבוני, גם לביטוי בוליאני יש ערך. אלא שערך זה אינו ערך מספרי. ערכו של ביטוי בוליאני יכול להיות אחד משניים – אמת (true) או שקר (false). אם התנאי שמייצג הביטוי הבוליאני מתקיים אז ערכו של הביטוי הבוליאני הוא true. אם התנאי שמייצג הביטוי הבוליאני אינו מתקיים אז ערכו של הביטוי הבוליאני הוא false.

ניתן להמחיש את המשמעות של הוראה לביצוע-בתנאי באמצעות תרשים הזרימה הבא:

הידעת?
 המילה "בוליאני" נגזרה משמו של המתמטיקאי האנגלי ג'ורג' בול (1864-1815). הוא היה בין שאר עיסוקיו לוגיקן – חוקר תורת ההיגיון. הוא היה המתמטיקאי הראשון שראה בלוגיקה ענף של המתמטיקה. הוא נחשב לאבי הלוגיקה הסימבולית (אלגברה של הלוגיקה) הקרויה היום אלגברה בוליאנית.

במהלך הספר לא נציג אלגוריתמים באמצעות תרשימים. הצגה זו ארוכה מאוד וכן שונה מאוד מן המראה של תוכנית מחשב. אם השימוש בתרשימים מסייע לכם, כדאי לכם להשתמש בהם מדי פעם במהלך פיתוח אלגוריתם.

לעתים ננסח את התנאי באופן מילולי ולעתים נעדיף לנסח אותו בעזרת סימנים. ניתן לבחור בכל צורת ניסוח, כל עוד התנאי המתקבל הוא ברור וחד-משמעי. למשל עבור המשימה: השוואת ערכי המשתנים a ו-b והשמת הערך הקטן מביניהם במשתנה min, ניתן לנסח את התנאי במילים או בעזרת סמלים:

$$a < b \text{ אכן} \quad \text{או} \quad b \text{ אכן} \text{ אפילו } a$$

נכיר ביטויים בוליאניים המציינים השוואה של ערכים, של משתנים ושל ביטויים חשבוניים. למשל: $a < b$ ו- $a + b > 0$, $units == hundreds$.

לסיכום – נציג את אופן הכתיבה האלגוריתמית של הוראה לביצוע-בתנאי ואת יישומה בשפת Java:

הוראה לביצוע-בתנאי נכתבת בצורה זו:

```
אכן <ביטוי בוליאני>
    <צורת הוראה 1>
אחרת
    <צורת הוראה 2>
```

ביטוי בוליאני מייצג תנאי, שערכו יכול להיות true (אמיתי) או false (שקרי). **ביצוע** של הוראה לביצוע-בתנאי מתחיל תמיד בחישוב ערכו של הביטוי הבוליאני. אם ערכו אמיתי, תבצע סדרת ההוראות הראשונה, אחרת תבצע סדרת ההוראות השנייה.

בשפת Java הוראה לביצוע-בתנאי מיושמת במשפט `if`.

מבנה משפט `if` ב-Java הוא:

```
if (ביטוי בוליאני)
{
    ההוראות אשר יבוצעו אם התנאי מתקיים
}
else
{
    ההוראות אשר יבוצעו אם התנאי אינו מתקיים
}
```

החלק שנמצא בתוך זוג הסוגריים המסולסלים {...} הראשון נקרא **תחום ה-`if`** ובו נמצאות ההוראות אשר יבוצעו אם התנאי מתקיים. החלק שנמצא בתוך זוג הסוגריים המסולסלים השני נקרא **תחום ה-`else`** ובו נמצאות ההוראות אשר מבוצעות אם התנאי אינו מתקיים.

שימו ♥: במקרים שיש הוראה אחת לביצוע בתחום ה-`if`, אפשר להשמיט את הסוגריים המסולסלים של התחום. גם במקרים שיש הוראה אחת לביצוע בתחום ה-`else`, דין הסוגריים זהה וניתן להשמיטם.

הביטוי הבוליאני שהופיע במשפט ה-1.1 שראינו בפתרון בעיה 1 השתמש בסימן השוואה ==. בשפת Java קיימים סימני השוואה נוספים. בטבלה הבאה מובאים סימני השוואה בשפת Java.

דוגמה במתמטיקה	דוגמה ב-Java	משמעות סימן השוואה	סימן השוואה המקובל במתמטיקה	סימן השוואה ב-Java
$x = 5$	<code>x == 5</code>	שווה	=	==
$x \neq y$	<code>x != y</code>	שונה	$\neq$	!=
$x < 2$	<code>x < 2</code>	קטן	<	<
$x \leq 2$	<code>x <= 2</code>	קטן או שווה	$\leq$	<=
$y > 0$	<code>y > 0</code>	גדול	>	>
$y \geq 8$	<code>y >= 8</code>	גדול או שווה	$\geq$	>=

סימני השוואה בשפת Java

שימו! הסימנים המתמטיים $\leq, \geq, =, \neq$ כתובים ב-Java בצורה שונה במקצת. בשפת Java ההשוואה שבתוך התנאי מתבצעת על ידי סימן הפעולה == ולא על ידי הסימן =. הסימן = שמור ב-Java להשמה.

שאלה 5.2

נסחו הוראה לביצוע-בתנאי עבור כל אחת מן המשימות הבאות:

- השוואת ערכי המשתנים a ו-b והצגת הודעה אם הערכים שווים או שונים.
- השוואת ערכי המשתנים a ו-b והפחתת ערכו של המשתנה הקטן מהמשתנה הגדול. אם שני המשתנים שווים יש להפחית את ערכו של b מערכו של a.

שאלה 5.3

כתבו כל אחד מן התנאים המילוליים הבאים כביטוי בוליאני המשתמש בסימני השוואה של Java:

תנאי	ביטוי בוליאני
ערך המשתנה a שווה ל-0.	
ערך המשתנה a שווה לערך המשתנה b.	
ערך המשתנה a שווה לכפליים ערכו של המשתנה b.	
ערך המשתנה a שונה מערך המשתנה b.	
סכום ערכי המשתנים a ו-b קטן או שווה ל-10.	

שאלה 5.4

ניח שערכי המשתנים a ו-b הם 1 ו-2 בהתאמה. ציינו עבור כל אחד מן הביטויים הבוליאניים הבאים אם ערכו true או false.

ביטוי בוליאני	ערך
<code>a == 1</code>	
<code>a == b</code>	
<code>3a == b + 1</code>	
<code>2a <= b</code>	
<code>2a != b</code>	

שאלה 5.5

במשתנים girafaHeight ו-girafHeight שמורים הגבהים של ג'ירף ושל ג'ירפה. כתבו משפט if מתאים לביצוע המשימות הבאות:

א. הצגת הודעה אם הג'ירפה גבוהה מ-1.70 מ', או לא.

ב. הצגת הודעה אם הג'ירף גבוה יותר או אינו גבוה יותר מהג'ירפה.

כפי שראינו בפתרון בעיה 1: בטבלת מעקב אחר מהלך ביצוע של תוכנית הכוללת משפט if, נוח להוסיף עמודה עבור הביטוי הבוליאני, ולציין בה את ערך הביטוי. בטבלה שבפתרון בעיה 1 כתבנו "אמת" או "שקר". מעתה נכתוב true או false.

שימו ♥: כאשר מופיע בתוכנית משפט if (הוראה לביצוע-בתנאי), יש לבדוק את מהלך הביצוע עבור דוגמאות קלט מגוונות. על הדוגמאות לכלול קלט שיביא לכך שערכו של הביטוי הבוליאני שבמשפט יהיה true וכן קלט שיביא לכך שערכו של הביטוי הבוליאני שבמשפט יהיה false. קלטים כאלו נקראים קלטים מייצגים.

לא מספיק לבדוק את מהלך הביצוע רק עבור אחד משני המקרים, כיוון שמקרה אחד אינו מעיד על האחר. עלינו לבדוק את שניהם, כפי שמדגימה השאלה הבאה.

שאלה 5.6

מטרתו של משפט ה-if הבא היא השמת הערך הגדול מבין המשתנים a ו-b במשתנה max. חישוב מקסימום היא תבנית שימושית מאוד, שמשמשת בפתרון בעיות רבות.

```
if (a > b)
{
    max = a;
}
else
{
    max = b;
}
```

בחרו שתי דוגמאות של קלטים מייצגים לבדיקת המשפט. באחת יהיה ערכו ההתחלתי של a גדול מערכו ההתחלתי של b, ובשנייה יהיה ערכו ההתחלתי של a קטן מערכו ההתחלתי של b. בדקו את מהלך ביצוע המשפט באמצעות טבלת מעקב עבור כל אחת מן הדוגמאות. מה יהיה מהלך ביצוע המשפט עבור המקרה שבו הערכים ההתחלתיים של a ו-b שווים?

הוראה לביצוע-בתנאי במבנה אם...

לעתים ברצוננו לבצע חלק של אלגוריתם כאשר תנאי מסוים מתקיים, ואיננו רוצים לבצע מאומה כאשר התנאי אינו מתקיים. נראה זאת בפתרון הבעיה הבאה.

קצ'ה 2

מטרת הבעיה ופתרונה: הצגת הוראה לביצוע-בתנאי במבנה אם... (ללא החלק אג'ה...).

תלמידי כיתות י' בבית הספר טסים לירח. יש להזמין מספר מתאים של חלליות כך שלכל תלמיד יהיה מקום ישיבה ושמספר החלליות יהיה קטן ככל האפשר.

פתחו וישמו אלגוריתם להזמנת חלליות לירח כך שהקלט שלו הוא מספר התלמידים ומספר המושבים בחללית, והפלט שלו הוא מספר החלליות שיש להזמין.

ניתוח הבעיה בעזרת דוגמאות

ייתכן כי מספר התלמידים הוא כפולה של מספר המושבים בחללית. במקרה כזה בכל החלליות שיוזמנו יהיו כל המושבים תפוסים.

לעומת זאת, ייתכן כי מספר התלמידים אינו כפולה של מספר המושבים בחללית. במקרה כזה תוזמן גם חללית אחת אשר רק חלק מהמושבים בה יהיו תפוסים.

שאלה 5.7

בחרו שתי דוגמאות קלט מייצגות וציינו את הפלט עבור כל אחת מהן.

? כיצד נחשב את מספר החלליות הדרוש?

יש לחשב את המנה ואת השארית של חלוקת מספר התלמידים במספר המושבים בחללית. מנת החלוקה שווה למספר החלליות המלאות. שארית החלוקה תקבע אם יש צורך בחללית נוספת. אם שארית החלוקה היא 0 הרי מספר התלמידים הוא כפולה של מספר המושבים בחללית. אחרת יש להזמין חללית נוספת שתפוסתה תהיה חלקית ושווה לשארית.

פירוק הבעיה לתת-משימות

1. קליטת מספר התלמידים ומספר המושבים
2. חישוב מספר החלליות המלאות
3. חישוב מספר התלמידים שישארו לאחר מילוי החלליות המלאות
4. אם צריך חללית נוספת, חישוב מספר החלליות הכולל
5. הצגת הפלט: מספר החלליות

בחירת משתנים

נבחר את המשתנים הבאים מטיפוס שלם:

`studentsNum` – ישמור את מספר התלמידים.

`seatsPerShip` – ישמור את מספר המושבים בחללית.

`shipsNum` – ישמור את מספר החלליות שיש להזמין.

`leftoverNum` – ישמור את מספר התלמידים אשר ייוותרו לאחר מילוי החלליות המלאות.

האלגוריתם

כיצד ננסח באלגוריתם את תת-משימה 4?

ניתן לתאר תת-משימה זו באופן הבא:

אם מספר התלמידים שישארו גדול מ-0

הצג 1-2 א `shipsNum`

האלגוריתם לפתרון הבעיה כולל הוראה לביצוע-בתנאי במבנה *אק... (ללא החלק אגרא...)*:

המשמעות של הוראה לביצוע-בתנאי במבנה *אק... היא שאם התנאי שבהוראה מתקיים יבוצעו ההוראות המתאימות, אחרת לא יבוצע דבר.*

יישום האלגוריתם

```
/*
קלט: מספר התלמידים והמושבים
פלט: מספר החלליות להזמנה
*/
import java.util.Scanner;
public class ShinspaceOrder
{
    public static void main (String [] args)
    {
        // הצהרה על משתנים בתוכנית
        Scanner in = new Scanner(System.in);
        int studentsNum; // מספר התלמידים
        int seatsPerShip; // מספר המושבים בחללית
        int shipsNum; // מספר החלליות שיש להזמין
        int leftoverNum; // מספר התלמידים שיישארו
        // לאחר מילוי החלליות המלאות

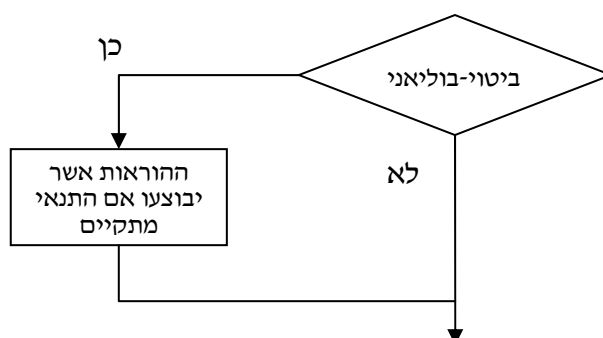
        // קליטת המשתנים
        1. System.out.print("Enter number of students: ");
        2. studentsNum = in.nextInt();
        3. System.out.print("Enter number of seats in a spaceship: ");
        4. seatsPerShip = in.nextInt();
        // חישוב מספר החלליות המלאות
        5. shipsNum = studentsNum / seatsPerShip;
        // חישוב מספר התלמידים שיוותרו
        6. leftoverNum = studentsNum % seatsPerShip;
        // ההוראה לביצוע-בתנאי
        7. if (leftoverNum > 0) // חלקית תהיה חלוקתה נוספת שתפוסתה תהיה חלקית
        {
            7.1. shipsNum = shipsNum + 1;
        }
        8. System.out.println("The number of spaceships is " +
            shipsNum);
    } // main
} // class ShinspaceOrder
```

שאלה 5.8

עקבו אחר ביצוע התוכנית באמצעות שתי טבלאות מעקב. האחת, כאשר התנאי מתקיים, והשנייה, כאשר אין התנאי מתקיים. לדוגמה: עבור הקלט 120 תלמידים ו-40 מושבים בכל חללית התנאי לא יתקיים, ואילו עבור הקלט 120 תלמידים ו-50 מושבים בכל חללית התנאי יתקיים.

סוף פתרון בעיה 2

ניתן להמחיש הוראה לביצוע-בתנאי במבנה *if*... באמצעות תרשים הזרימה הבא:

בשפת Java מבנה משפט ה-*if* ליישום הוראה לביצוע-בתנאי במבנה *if*... הוא:

```
if (ביטוי בוליאני)
{
    ההוראות אשר יבוצעו אם התנאי מתקיים
}
```

שימו ♥: במקרים שיש הוראה אחת לביצוע, אפשר להשמיט את הסוגריים המסולסלים של תחום ה-*if*.

שימו ♥: הערה שמלווה את התנאי (דרושה חללית...) מבהירה ביטוי בוליאני שמשמעותו איננה ברורה מיד עם קריאתו. נקרא להערה זו **תיאור משמעות של קיום תנאי**.

תיאור משמעות של קיום תנאי הוא תיעוד המסביר את תפקידו של ביטוי בוליאני בהוראה לביצוע-בתנאי. תיאור משמעות קיום תנאי מסייע לנו בקריאת תוכנית ובהבנתה.

בתוכניות שנפתח נשתדל לצרף תיאורי משמעות של קיום או של אי-קיום תנאי במשפטי *if* אשר כדאי להבהירם.

שאלה 5.9

בנו טבלת מעקב אחר ביצוע התוכנית `SpaceshipOrder` לפתרון בעיה 2 עבור הקלט: 180 תלמידים ו-60 מושבים.

שאלה 5.10

ביטוי בוליאני עשוי לכלול השוואה בין ביטויים חשבוניים שאינם פשוטים. למשל, $(a + b) == (c + d)$ או $(a / 2) == 0$.

כתבו משפט *if* אשר בו:

- א. אם ערכו של a גדול מפעמיים ערכו של b , מוכפל ערכו של c ב-2.
- ב. אם ערכו של c קטן מסכום ערכי a ו- b , מופחת מ- c ערכו של a .
- ג. אם ערכו של a הוא כפולה של 10, מושם ב- b ערכו של a .
- ד. אם מכפלת ערכי a ו- b גדולה מסכום ערכי b ו- c , סימנו של הערך הנתון ב- c מתהפך.

שאלה 5.11

המשתנה a מכיל מספר שלם חיובי קטן מ-100. השלימו את תיאור המשמעות של קיום תנאי בכל אחד מן המשפטים הבאים, כלומר הסבירו את תפקידו של כל תנאי ומה הוא בודק:

<pre>// _____ if (a == (a % 10)) System.out.println("A");</pre>	<pre>// _____ if ((a / 10) > 5) System.out.println("Pass");</pre>
---	--

שאלה 5.12

נתון קטע התוכנית הבא, שהמשתנים בו הם מטיפוס שלם:

```
max = a;  
if (b > a)  
    max = b;
```

- בנו טבלאות מעקב אחר מהלך ביצוע קטע התוכנית עבור הערכים התחיליים 30 ו-30 ועבור הערכים התחיליים 40 ו-70 במשתנים a ו- b בהתאמה.
- מהי מטרת קטע התוכנית?
- נתון קטע התוכנית הבא:

```
if (a >= b)  
    max = a;  
else  
    max = b;
```

האם יש הבדל בין מטרת קטע התוכנית הנתון בסעיף זה ובין מטרת קטע התוכנית שהוצג בתחילת השאלה? הסבירו את תשובתכם.

להעמקה בתבנית **מציאת מקסימום** פנו לסעיף התבניות המופיע בסוף הפרק.

שאלה 5.13

- פתחו אלגוריתם אשר הקלט שלו הוא שני ציונים של תלמיד, שערכם הוא מספר שלם בין 0 ל-100 והפלט שלו הוא מספר המציין כמה מן הציונים גבוהים מ-80.
- מהם ערכי הפלט האפשריים?
  - ישמו את האלגוריתם בשפת Java.

התניית ביצוע של שתי הוראות או יותר

עד כה ראינו הוראות פשוטות לביצוע-בתנאי: אם התנאי התקיים התבצעה הוראה יחידה. גם במקרה שהתנאי לא התקיים התבצעה הוראה יחידה. בבעיה הבאה נציג הוראה לביצוע-בתנאי שתחומיה השונים כוללים יותר מהוראה אחת, ומורים על ביצוע כמה תת-משימות.

הצ'יה 3

מטרת הבעיה ופתרונה: הצגת הוראה לביצוע-בתנאי שתחומיה כוללים מספר הוראות.

פתחו אלגוריתם המתאר משחק שנקרא "שש אש". הקלט של האלגוריתם הוא מספר שלם x . אם x מתחלק ב-6 יזכה המשתתף ב- $x-6$ שו, אך אם x אינו מתחלק ב-6, יפסיד המשתתף $x-10$ שו. פלט האלגוריתם הוא הודעת סכום הזכייה או ההפסד מוקף בכוכביות. ישמו את האלגוריתם בשפת Java.

פירוק הבעיה לתת-משימות

1. קליטת המספר
2. חישוב סכום הזכייה או ההפסד
3. הצגת הסכום מוקף בכוכביות בצירוף הודעה מתאימה

בחירת משתנים

נבחר את המשתנים הבאים מטיפוס שלם:

- `num` – לשמירת המספר הניתן כקלט
- `sum` – לשמירת סכום הזכייה או ההפסד

האלגוריתם

1. קלוט מספר `num`
2. אם ערכו של `num` מתחלק ב-6 אז שו, אחרת `num-10` שו
- 2.1. גשב את מכפלת `num` ב-6 והשט `sum`
- 2.2. הצג הודעה על זכייה בסכום `sum` המוקפת בכוכביות
3. אגרא
- 3.1. גשב את מכפלת `num` ב-10 והשט `sum`
- 3.2. הצג הודעה על הפסד של הסכום `sum` המוקפת בכוכביות

יישום האלגוריתם

```
/*
קלט: מספר שלם
פלט: הודעה על זכייה אם המספר מתחלק ב-6, או על הפסד אם המספר אינו
מתחלק ב-6. ההודעה תכלול את סכום הזכייה או ההפסד
*/
import java.util.Scanner;
public class SheshEsh
{
    public static void main (String [] args)
    {
        // הצהרה על משתנים בתוכנית
        Scanner in = new Scanner(System.in);
        int num; // המספר שנקלט
        int sum; // סכום הזכייה או ההפסד
        // קליטת המשתנים
        1. System.out.print("Enter a number: ");
```

```

2.     num = in.nextInt();
      // ההוראה לביצוע-בתנאי: אישור סכום הזכייה או ההפסד
3.     if (num % 6 == 0)
      { // הזכייה
3.1.         sum = num * 6;
3.2.         System.out.println("*****");
3.3.         System.out.println("* You won " + sum + " shekels *");
3.4.         System.out.println("*****");
      }
4.     else
      { // ההפסד
4.1.         sum = num * 10;
4.2.         System.out.println("*****");
4.3.         System.out.println("* You lost " + sum + " shekels *");
4.4.         System.out.println("*****");
      }
      } // main
} // class SheshEsh

```

מעקב

נעקוב אחר מהלך ביצוע התוכנית SheshEsh עבור הקלט 12:

	המשפט לביצוע	num	sum	num%6==0	פלט
1	System.out.print("Enter a number: ");	?	?		Enter a number:
2	num = in.nextInt();	12	?		
3	if (num % 6 == 0)	12	?	true	
3.1	sum = num * 6;	12	72		
3.2	System.out.println("**...");	12	72		*****
3.3	System.out.println("* You won " + sum + " shekels *");	12	72		* You won 72 shekels *
3.4	System.out.println("**...");	12	72		*****

סוף פתרון בעיה 3

שאלה 5.14

בנו טבלת מעקב אחר ביצוע התוכנית SheshEsh מפתרון בעיה 3 עבור הקלט 10.

שאלה 5.15

במשתנים x ו- y שמורים שני ערכים מטיפוס שלם.

מטרת התוכנית היא להציג כפלט את המספר הגדול ראשון ואחריו את המספר הקטן.

השלימו את משפט ה-`if` הבא באמצעות ביטוי בוליאני מתאים.

```

if ( _____ )
{
    temp = x;
    x = y;
    y = temp;
}
System.out.println(x + " " + y);

```

שאלה 5.16

פתחו אלגוריתם שהקלט שלו הוא שני מספרים חיוביים. המספר הראשון מציין את משקלו של החתול גארפילד בק"ג והמספר השני מציין את משקלו של הכלב סנופי. אם משקלו של גארפילד גדול ממשקלו של סנופי, האלגוריתם צריך לחשב כמה ק"ג שוקל גארפילד יותר מסנופי ולהציג הודעה מתאימה הכוללת את הערך שחושב. אחרת האלגוריתם צריך לחשב כמה ק"ג שוקל סנופי יותר מגארפילד ולהציג הודעה מתאימה הכוללת את הערך שחושב.

למשל פלט מתאים עבור הקלט 15 10 הוא:

Snoopy is heavier than Garfield, the difference is 5 kg

פלט מתאים עבור הקלט 13 17 הוא:

Garfield is heavier than Snoopy, the difference is 4 kg

ישמו את האלגוריתם בשפת Java.

שאלה 5.17

פתחו אלגוריתם שהקלט שלו הוא שני מספרים שלמים. אם המספר הראשון גדול מהשני, האלגוריתם מחשב את סכומם ומציג אותו כפלט. אחרת הוא מחשב את מכפלת המספרים ומציג אותה כפלט. ישמו את האלגוריתם בשפת Java.

ביטויים בוליאניים הכוללים תווים

הביטויים הבוליאניים שראינו עד כה כללו פעולות השוואה על מספרים. עם זאת המספרים השלמים או המספרים הממשיים אינם הטיפוסים היחידים שערכיהם ניתנים להשוואה. בגלל ההתאמה של תווים למספרים שלמים, גם ערכיו של הטיפוס התווי ניתנים להשוואה, כפי שמדגימה הבעיה הבאה.

קצ'ה 4

מטרת הבעיה ופתרונה: הצגת פעולות השוואה על טיפוס תווי.

בסדרות של סימנים, הכוללות מספר סופי של סימנים, לכל סימן יש סימן עוקב מלבד לאחרון. עבור סדרות כאלה נהוג להגדיר את הסימן הראשון כ"עוקב מעגלית" לסימן האחרון. פתחו וישמו אלגוריתם אשר הקלט שלו הוא אות מן האותיות הגדולות של הא"ב האנגלי (A..Z), והפלט שלו הוא האות העוקבת "בצורה מעגלית" והודעה מתאימה. עבור אות קלט השונה מהאות Z יהיה הפלט האות הבאה בא"ב והודעה המכריזה שזו האות העוקבת. עבור האות Z הפלט יהיה האות A והודעה המכריזה על חזרה להתחלה.

פירוק הבעיה לתת-משימות

1. קליטת אות
2. חישוב האות העוקבת "בצורה מעגלית"
3. הצגת האות העוקבת בצירוף הודעה מתאימה

בחירת משתנים

נבחר את המשתנים הבאים מטיפוס תווי:

letter – ישמור את האות הניתנת כקלט

nextLetter – ישמור את האות העוקבת "בצורה מעגלית" לאות הקלט

האלגוריתם

1. קלוט את letter-2
2. אטם ערכו של letter הוא 'Z'
- 2.1. השם את האות 'A' ב nextLetter
- 2.2. הצג כפאט את ההודעה "Back to start:" ואט ערכו של nextLetter
3. אגרא
- 3.1. אטב את האות העוקבת לאות הנתונה ב letter-2 והשם ב nextLetter
- 3.2. הצג כפאט את ההודעה "The next letter is:" ואט ערכו של nextLetter

יישום האלגוריתם

כיצד נבצע את ההשוואה בשורה 2 של האלגוריתם? ניתן להשוות בין ערכים מטיפוס תווי, בדיוק כשם שניתן להשוות בין ערכים מטיפוס שלם או ממשי, בשימוש באופרטור ההשוואה הרגיל של השפה. לכן הביטוי הבוליאני המתאים הוא `letter == 'Z'`.

התוכנית המלאה

```
/*
קלט: אות אנגלית גדולה
פלט: הודעה הכוללת את האות העוקבת "בצורה-מעגלית" לאות הנתונה
*/
import java.util.Scanner;
public class NextLetterInCircle
{
    public static void main (String [] args)
    {
        // הצהרה על משתנים בתוכנית
        Scanner in = new Scanner(System.in);
        char letter; // אות הקלט
        char nextLetter; // האות העוקבת
        // קליטת המשתנים
1. System.out.print("Enter a letter from the ABC: ");
2. letter = in.next().charAt(0);
        // ההוראה לביצוע-בתנאי: חישוב האות העוקבת
3. if (letter == 'Z')
        { // המקרה המיוחד - האות האחרונה
3.1. nextLetter = 'A';
3.2. System.out.println("Back to start: " + nextLetter);
        } // if
4. else
        { // האות איננה האחרונה
4.1. nextLetter = (char) (letter + 1); // המרת טיפוס (casting)
4.2. System.out.println("The next letter is: " + nextLetter);
        } // else
    }
}
```

```

    } // main
} // class NextLetterInCircle

```

מעקב

נעקוב אחר מהלך ביצוע התוכנית NextLetterInCircle עבור הקלט 'C':

	המשפט לביצוע	letter	nextLetter	letter=='Z'	פלט
1	System.out.print(" Enter a letter ...");	?	?		Enter a letter ...
2	letter = in.next().charAt(0);	'C'	?		
3	if (letter == 'Z')	'C'	?	false	
4.1	nextLetter = (char)(letter + 1);	'C'	'D'		
4.2	System.out.println("The next letter is: " + nextLetter);	'C'	'D'		The next letter is: D

סוף פתרון בעיה 4

שאלה 5.18

בנו טבלת מעקב אחר ביצוע התוכנית NextLetterInCircle לפתרון בעיה 4 עבור הקלט 'Z'.

כזכור, קבוצת התווים של המחשב כוללת גם את הספרות '0', '1', ..., '9'. כלומר ניתן להתייחס אל ספרה כאל ערך מטיפוס תווי. ספרות עוקבות מסודרות כתווים עוקבים בקבוצת התווים. השאלה הבאה מתייחסת לספרות כאל תווים.

שאלה 5.19

נתון קטע התוכנית הבא:

```

char digit;
char x;
System.out.print("Enter a digit between 0 and 9: ");
digit = in.next().charAt(0);
if (digit == '0')
    x = '9';
else
    x = (char)(digit - 1);
System.out.println(x);

```

הקלט לקטע התוכנית הוא ספרה בין '0' ל-'9'.

א. מהו הפלט עבור הקלט '5', ומהו הפלט עבור הקלט '0'?

ב. מהו הקלט אשר הפלט עבורו יהיה 8?

ג. מהי מטרת קטע התוכנית?

מאחר שערכי הטיפוס התווי ניתנים להשוואה, ניתן להשוות ערכים מטיפוס תווי גם באמצעות הסימנים <, >, <=, >=, ולא רק באמצעות הסימנים == ו-!=.

למשל נניח שערכי המשתנים מטיפוס תווי let1 ו-let2 הם 'E' ו-'T' בהתאמה. אז ערכו של כל אחד מן הביטויים הבוליאניים הבאים הוא true: 'A' < 'B', '7' > '3', 'E' >= 'E', ו-let1 <= let2.

ערכיו של הטיפוס התווי ניתנים להשוואה. לכן ניתן להשתמש בכל פעולות ההשוואה על תווים בדומה לשימושן על ערכים מספריים.

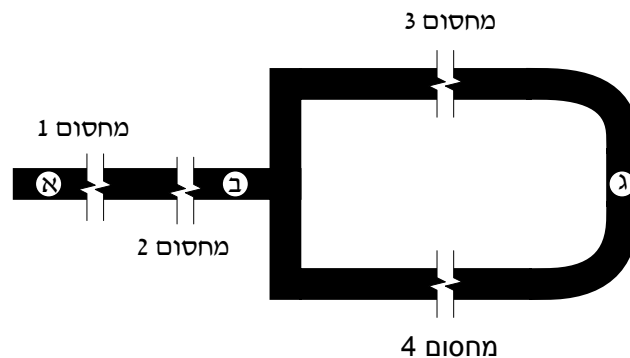
שאלה 5.20

פתחו אלגוריתם אשר הקלט שלו הוא שתי אותיות שונות מן הא"ב האנגלי, והוא מציג את אותיות הקלט פעמיים: בשורה אחת ב"סדר עולה" ובשורה הבאה ב"סדר יורד". "סדר עולה" פירושו: האות שמופיעה קודם בא"ב האנגלי תוצג משמאל, והאות האחרת תוצג מימינה. "סדר יורד" הוא סדר הפוך ל"סדר עולה". ישמו את האלגוריתם בשפת Java.

להעמקה בתבנית **סידור ערכים בסדרה** פנו לסעיף התבניות המופיע בסוף הפרק.

5.2 תנאי מורכב

בסעיף זה נכיר תנאים מורכבים. תנאים מורכבים הם תנאים הבנויים מקישור של תנאים פשוטים יותר. נבחן את השרטוט הבא המתאר מערכת כבישים:

איור 5.1 – מערכת כבישים

במערכת הכבישים המתוארת באיור 5.1 ניתן להגיע מנקודה א לנקודה ג. כדי לעשות זאת יש להגיע מנקודה א לנקודה ב, ומנקודה ב לנקודה ג. על הכבישים נמצאים מחסומים. כדי להגיע מנקודה א לנקודה ב יש לעבור במחסום 1 ובמחסום 2. כלומר, רק אם אפשר לעבור בשני המחסומים, אפשר להגיע מנקודה א לנקודה ב. ניתן לתאר זאת כך:

אם מחסום 1 מוכן ואם מחסום 2 מוכן
נתן אהגיש מנקודה א לנקודה ב
אמר
אז נתן אהגיש מנקודה א לנקודה ב

תנאי המעבר מנקודה א לנקודה ב מתואר בתנאי מורכב, שהוא קישור התנאי מחסום 1 מוכן אל התנאי מחסום 2 מוכן באמצעות המילה **אם**.

נתבונן כעת באפשרות להגיע מנקודה ב לנקודה ג. כדי לעשות זאת יש לעבור במחסום 3 או במחסום 4. כלומר, אם אפשר לעבור באחד המחסומים (או בשניהם) אפשר להגיע מנקודה ב לנקודה ג. ניתן לתאר זאת כך:

אם מחסום 3 מוכן או מחסום 4 מוכן
נתן אהגיש מנקודה ב לנקודה ג
אמר
אז נתן אהגיש מנקודה ב לנקודה ג

תנאי המעבר מנקודה ב לנקודה ג מתואר על ידי תנאי מורכב, שהוא קישור התנאי 3 מ/רס אל התנאי 4 מ/רס באמצעות המילה $!k$.

אגם ו-א הם קשרים לוגיים, המאפשרים ליצור מביטויים בוליאניים פשוטים ביטויים בוליאניים מורכבים.

הקשר/אגם

ראשית נתמקד בקשר הראשון מבין השניים שהודגמו בניתוח של איור 5.1.

קציה 5

מטרת הבעיה ופתרונה: הצגת תנאי מורכב הכולל את הקשר/אגם.

סדרת מספרים נקראת "סדרה עולה ממש" אם ערכו של כל איבר בסדרה קטן ממש מערכו של האיבר הבא אחריו. כלומר ערכו של האיבר הראשון בסדרה קטן ממש מערכו של האיבר השני, ערכו של האיבר השני קטן ממש מערכו של האיבר השלישי, וכן הלאה. למשל סדרת המספרים 10 7 2 1 היא סדרה עולה ממש, וסדרת המספרים 7 3 1 איננה סדרה עולה ממש. פתחו אלגוריתם אשר הקלט שלו הוא סדרה של שלושה מספרים שלמים, והפלט שלו הוא הודעה האם סדרת המספרים היא סדרה עולה ממש. אם הסדרה עולה ממש, יש לצרף להודעה את סדרת ההפרשים שבין איברי הסדרה המקורית. כלומר את ההפרש בין המספר השני לראשון, ואת ההפרש בין המספר השלישי לשני. ישמו את האלגוריתם בשפת התכנות Java.

פירוק הבעיה לתת-משימות

- קליטה של שלושת איברי הסדרה.
- בדיקה אם הסדרה עולה ממש והצגת הודעה מתאימה.

בחירת משתנים

נבחר שלושה משתנים מטיפוס שלם לשמירת שלושת איברי הסדרה:
 $num1, num2, num3$ – ישמרו את שלושת מספרי הסדרה הנתונה.

האלגוריתם

? בכתובת האלגוריתם עלינו לנסח תנאי אשר יתקיים כאשר הסדרה הנתונה עולה ממש, ולא יתקיים כאשר הסדרה איננה עולה ממש. מה יהיה התנאי המתאים?

התנאי אשר יתקיים כשהסדרה עולה ממש יהיה:

המספר השלישי גדול מהמספר השני ואגם המספר השני גדול מהמספר הראשון

ניתן לכתוב זאת גם כך:

$num3 > num2$ אגם $num2 > num1$

שימו ♥: אופן הכתיבה הבא אינו חוקי: $num3 > num2 > num1$

תנאי זה הוא תנאי מורכב, הכולל קישור באמצעות המילה **אגם** בין שני התנאים.

נציג אלגוריתם לפתרון הבעיה, תוך שימוש בתנאי שניסחנו:

1. קלט שלושה איברי סדרה כ- $num1$, כ- $num2$ וכ- $num3$
2. אם $num3 > num2$ וגם $num2 > num1$
- 2.1 הציג כקלט הודעה כי הסדרה עולה ממש
- 2.2 הציג כקלט את ערך ההפרש $num2 - num1$ ואת ערך ההפרש $num3 - num2$
3. אחרת
- 3.1 הציג כקלט הודעה כי הסדרה אינה עולה ממש

שימו ♥: באלגוריתם מופיעה הוראת פלט שכוללת ערכי הפרשים בין משתנים. לא בחרנו משתנים לשמירת ההפרשים, אלא כללנו בהוראת הפלט ביטויים המבטאים את ההפרשים.

יישום האלגוריתם

ב-Java, הקשר /גם נכתב באמצעות הסימן &.

```
/*
קלט: 3 מספרים שלמים
פלט: הודעה אם סדרת המספרים היא סדרה עולה ממש
*/
import java.util.Scanner;
public class CheckSequence
{
    public static void main (String [] args)
    {
        // הצהרה על משתנים בתוכנית
        Scanner in = new Scanner(System.in);
        int num1, num2, num3;
        // קליטת המשתנים
1. System.out.print("Enter first number: ");
2. num1 = in.nextInt();
3. System.out.print("Enter second number: ");
4. num2 = in.nextInt();
5. System.out.print("Enter third number: ");
6. num3 = in.nextInt();
7. if ((num3 > num2) && (num2 > num1))
    {
        \\ הסדרה עולה ממש
7.1. System.out.println("The sequence of numbers is " +
                        "strongly increasing");
7.2. System.out.println("The sequence of differences is " +
                        (num2 - num1) + " " + (num3 - num2));
    }
8. else
8.1. System.out.println("The sequence of numbers is " +
                        "not strongly increasing");
    } // main
} // class CheckSequence
```

מעקב

נעקוב אחר מהלך ביצוע התוכנית עבור הקלט 4 2 1 :

מספר שורה	המשפט לביצוע	num1	num2	num3	Num3>num2	num2>num1	פלט
1	System.out.print("Enter first number: ");	?	?	?			Enter first number:
2	num1 = in.nextInt();	1	?	?			
3	System.out.print("Enter second number: ");	1	?	?			Enter second number:
4	num2 = in.nextInt();	1	2	?			
5	System.out.print("Enter third number: ");	1	2	?			Enter third number:
6	num3 = in.nextInt();	1	2	4			
7	if ((num3 > num2) && (num2 > num1))	1	2	4	true	true	
7.1	System.out.println("The sequence of numbers is strongly increasing");	1	2	4			The sequence of numbers is strongly increasing
7.2	System.out.println("The sequence of differences is"...);	1	2	4			The sequence of differences is 1 2

סוף פתרון קציה 5

תנאי מורכב הוא תנאי המורכב מקישור בין תנאים פשוטים (ביטויים בולאניים פשוטים). עד כה ראינו דרך אחת ליצור תנאי מורכב על ידי קישור תנאים פשוטים: באמצעות הקשר **/אם** (and). אשר משמעותו היא שהתנאי המורכב מתקיים רק כאשר שני התנאים הפשוטים מתקיימים ביחד בו-זמנית.

הטבלה הבאה מתארת את ערכיו של ביטוי בוליאני המורכב מקשר **/אם** בין שני ביטויים בולאניים. הטבלה נקראת **טבלת אמת של קשר /אם**:

	ביטוי 1	false	true
ביטוי 2			
false	false	false	false
true	false	false	true

כפי שניתן לראות בטבלה, ערכו של הביטוי הבוליאני המורכב הוא true (אמיתי, נכון) רק כאשר ערך שני הביטויים 1 ו-2, הוא true. בכל מקרה אחר, ערכו של הביטוי הבוליאני המורכב הוא false (שקרי, לא נכון).

הקשר **/אם** מיושם ב-Java בסימן הפעולה **&&**. יש להקיף בסוגריים את הביטויים הבולאניים המקושרים ב-**&&**.

בטבלת מעקב אחר מהלך ביצוע תוכנית שבה משפט `if` הכולל ביטוי בוליאני מורכב, נקצה עמודה לכל אחד מן הביטויים הבוליאניים הפשוטים המרכיבים את הביטוי הבוליאני המורכב.

שאלה 5.21

בתוכנית `CheckSequence` לפתרון בעיה 5 מופיע הביטוי הבוליאני המורכב הבא :

```
((num3 > num2) && (num2 > num1))
```

השלימו את הטבלה הבאה :

num1	num2	num3	num3 > num2	num2 > num1	(num3 > num2) && (num2 > num1)	פלט
1	2	2				
1	1	2				
1	1	1				
0	1	2				

שאלה 5.22

השלימו את התנאי המורכב המתאים בכל אחת מן ההוראות הבאות :

- א. אם האות הראשונה שווה לרביעית `א` בס
 האלה `ב` ארבע האותיות היא `פוינצ'רום`
- ב. אם שנת הלידה של `גדולה` מ-1985 `א` בס
 שנת הלידה של `א` היא בין 1985 ל-1995
- ג. אם `let >= 'A' א` בס
`let` מייצג את אלגוריתם `גדולה`

שאלה 5.23

כתבו את התנאים הבאים המנוסחים במילים, כביטויים בוליאניים :

- א. ערכו של המשתנה `x` גדול מ-0 וקטן מ-50.
- ב. ערכו של המשתנה `let` אינו התו `'a'` ואינו התו `'z'`.
- ג. הערך המוחלט של הפרשי ערכי המשתנים `x` ו-`y` גדול מערכו של `x` וקטן מערכו של `y`.

שאלה 5.24

ביטוי בוליאני מורכב יכול לכלול יותר משני ביטויים בוליאניים פשוטים.

במשתנים `temp1`, `temp2` ו-`temp3` ערכים כלשהם.

- א. כתבו ביטוי בוליאני המבטא כי ערכי המשתנים `temp1`, `temp2` ו-`temp3` שונים זה מזה. האם נחוצים יותר משני ביטויים בוליאניים פשוטים לכתיבת הביטוי?
- ב. כתבו ביטוי בוליאני המבטא כי ערכי המשתנים `temp1`, `temp2` ו-`temp3` שווים זה לזה. האם נחוצים יותר משני ביטויים בוליאניים פשוטים לכתיבת הביטוי?

שאלה 5.25

עבור כל אחד מן הביטויים הבוליאניים המורכבים הבאים, תנו דוגמה לערך של המשתנה `num` או `let` אשר עבורו יהיה ערכו של הביטוי הבוליאני `true`, ותנו דוגמה לערך אשר עבורו יהיה ערכו של הביטוי הבוליאני `false`.

ביטוי	true	false
<code>(num >= 0) && (num <= 5)</code>		
<code>(num > 0) && (num != 1)</code>		
<code>(num > 2) && ((num % 2) == 0)</code>		
<code>(let != 'z') && (let > 'x')</code>		

שאלה 5.26

פתחו אלגוריתם אשר הקלט שלו הוא שלושה תווים, והפלט שלו הוא התו העוקב לגדול מבין התווים, אם שלושת התווים הם תווים עוקבים ונתונים בסדר עולה. למשל עבור הקלט B C D יהיה הפלט E, ועבור הקלט A C D יהיה הפלט ריק (כלומר לא יוצג דבר, כיוון שהתווים אינם תווים עוקבים). ישמו את האלגוריתם בשפת התכנות Java. כתבו את חישוב התו העוקב כביטוי במשפט הפלט.

להעמקה בתבנית ערכים עוקבים? פנו לסעיף התבניות המופיע בסוף הפרק.

הקשר //

בניתוח של איור 5.1 הזכרנו קשר נוסף – הקשר // . נדון כעת בשימוש בקשר זה בכתיבת אלגוריתמים וביישומם.

בצ'יה 6

מטרת הבעיה ופתרונה: הצגת תנאי מורכב הכולל את הקשר // .

פתחו אלגוריתם שהקלט שלו הוא שני מספרים שלמים חיוביים דו ספרתיים, והפלט שלו הוא הודעה אם שני המספרים מורכבים מאותן ספרות. למשל, עבור הקלט: 19 91, הפלט יהיה הודעה שהמספרים מורכבים מאותן ספרות, ועבור הקלט 19 81, הפלט יהיה הודעה שהמספרים אינם מורכבים מאותן ספרות. ישמו את האלגוריתם בשפת התכנות Java.

ניתוח הבעיה בעזרת דוגמאות

נבחן מספר דוגמאות קלט מגוונות אשר כוללות את המספר 91: עבור כל אחד מן הקלטים: 91 91, 91 19, 19 91 תוצג כפלט הודעה שהמספרים מורכבים מאותן ספרות. עבור כל קלט אחר הכולל את המספר 91, מלבד שלושת הקלטים האלה, תוצג כפלט הודעה שהמספרים אינם מורכבים מאותן ספרות. מהתבוננות בשלושת הקלטים המתוארים ניתן לראות שתוצג כפלט הודעה שהמספרים מורכבים מאותן ספרות אם ורק אם המספר הנוסף ל-91 הוא 91 עצמו או שהוא 19, כלומר, המספר המתקבל מ-91 על ידי היפוך סדר הספרות.

פירוק הבעיה לתת-משימות

נוכל לנסח רעיון ראשוני לפתרון: ראשית נפרק את המספר הראשון לספרותיו ונבנה את המספר המתקבל ממנו לאחר היפוך בסדר הספרות. כעת ניתן לבדוק אם המספר השני שווה למספר הראשון או למספר ההפוך לראשון. אם המספר השני שווה לאחד משניהם אז תוצג כפלט הודעה שהמספרים מורכבים מאותן ספרות.

נפרק לתת-משימות על פי הרעיון שהצענו:

1. קליטת שני מספרים שלמים חיוביים דו-ספרתיים
2. פירוק המספר הראשון לספרותיו
3. הרכבת מספר חדש שמתקבל מהמספר הראשון לאחר היפוך סדר הספרות
4. השוואת המספר השני למספר הראשון ולמספר החדש
5. הצגת הודעת פלט מתאימה

בחירת משתנים

נבחר משתנים מטיפוס שלם על פי התת-משימות המתוארות:

- `num1` – לשמירת המספר הראשון
- `num2` – לשמירת המספר השני
- `tens` – לשמירת ספרת העשרות של `num1`
- `units` – לשמירת ספרת האחדות של `num1`
- `invNum1` – לשמירת המספר ההפוך בסדר ספרותיו ל-`num1`

האלגוריתם

? כיצד נבנה את המספר ההפוך למספר הראשון בסדר ספרותיו?

זוהי תבנית **בניית מספר** דו-ספרתי, המוכרת לנו מפרק 4: ספרת העשרות של המספר החדש היא ספרת האחדות של המספר הראשון. ספרת האחדות של המספר החדש היא ספרת העשרות של המספר הראשון. לכן יש להכפיל את ערכו של `units` ב-10 ולחבר למכפלה את ערכו של `tens`.

? בכתיבת האלגוריתם עלינו לנסח תנאי אשר יתקיים כאשר `num2` יהיה שווה לאחד המספרים הנתונים ב-`num1` וב-`invNum1`. מהו התנאי המתאים?
התנאי הוא: `num2 == invNum1 || num2 == num1`
תנאי זה הוא תנאי מורכב הכולל קישור בין שני תנאים באמצעות המילה `||`.

? האם ייתכן שיתקיימו בו-זמנית שני התנאים הפשוטים הכלולים בתנאי המורכב שניסחנו? כן, זה ייתכן. למשל אם הקלט הוא 11 11. במקרה כזה המספר השני שווה גם למספר הראשון, וגם למספר שמתקבל מהמספר הראשון בהיפוך סדר הספרות. גם במקרה כזה, אנתנו מעוניינים כמובן שהתנאי המורכב יתקיים. כלומר התנאי המורכב מתקיים כאשר `num2` שווה לאחד המספרים הנתונים ב-`num1` וב-`invNum1`, או לשניהם.

יישום האלגוריתם

ב-Java, הקשר `||` נכתב באמצעות הסימן `||` (שני קווים אנכיים רצופים).

```
/*  
קלט: 2 מספרים חיוביים שלמים  
פלט: הודעה אם המספרים מורכבים מאותן ספרות  
*/
```

```

import java.util.Scanner;
public class DigitEquality {
    public static void main(String[] args)
    {
        // הצהרה על משתנים בתוכנית
        Scanner in = new Scanner(System.in);
        int num1;           // מספר ראשון
        int num2;           // מספר שני
        int tens;          // ספרת העשרות של המספר הראשון
        int units;         // ספרת האחדות של המספר הראשון
        int invNum1;       // המספר השני הפוך
        // קליטת המשתנים
1.    System.out.print("Enter first number: ");
2.    num1 = in.nextInt();
3.    System.out.print("Enter second number: ");
4.    num2 = in.nextInt();
        // חישוב ספרת האחדות והעשרות וחישוב המספר ההפוך
5.    tens = num1 / 10;
6.    units = num1 % 10;
7.    invNum1 = units * 10 + tens;
        // בדיקה אם המספר השני שווה למספר הראשון או למספר ההפוך לו
8.    if ((num2 == num1) || (num2 == invNum1))
8.1.        System.out.println("The numbers have the same digits");
9.    else
9.1.        System.out.println("The numbers don't have the " +
                                " same digits");

        } // main
    } // class DigitEquality

```

סוף פתרון קציה 6

דרך נוספת ליצור תנאי מורכב היא לקשר תנאים פשוטים באמצעות הקשר `||` (or). משמעותו היא שהתנאי המורכב מתקיים כאשר לפחות אחד משני התנאים הפשוטים מתקיים. הטבלה הבאה מתארת את ערכיו של ביטוי בוליאני המורכב מקשר `||` בין שני ביטויים בוליאניים. הטבלה נקראת **טבלת אמת של קשר `||`**:

\ ביטוי 1	false	true
ביטוי 2	false	true
false	false	true
true	true	true

כפי שניתן לראות בטבלה, ערכו של הביטוי הבוליאני המורכב הוא true כאשר לפחות ערך אחד משני הביטויים 1 או 2, הוא true. רק אם ערכי שני הביטויים הם false אז ערכו של הביטוי הבוליאני המורכב הוא false.

הקשר `||` מיושם ב-Java בסימן הפעולה `||`. יש להקיף בסוגריים את הביטויים הבוליאניים המקושרים ב-`||`.

שאלה 5.27

בתוכנית DigitEquality לפתרון בעיה 6 מופיע הביטוי הבוליאני המורכב הבא:

$(num1 == num2) \ || \ (num2 == invNum1)$

ציינו עבור כל אחד מן הקלטים הבאים: מהו ערכו של הביטוי הפשוט השמאלי, מהו ערכו של הביטוי הפשוט הימני, מהו ערכו של הפלט במהלך ביצוע התוכנית.

קלט	$num1 == num2$	$num2 == invNum1$	$(num1 == num2) \ \ (invNum1 == num2)$	פלט
25 56				
25 25				
25 52				
55 55				

שאלה 5.28

השלימו את התנאי המורכב המתאים בכל אחת מן ההוראות הבאות:

- א. אם האות הראשונה היא A אז
 אפוא אם האות היא A במילה כג שני אותיות
- ב. אם זילך נמוך מ-18 אז
 זילך איננו הגיוני המקובל של גייל בשיחות סדיני
- ג. אם $num > 10$ אז
 num שומר ערך שהוא גדול מ-10 או קטן מ-5

שאלה 5.29

כתבו את התנאים הבאים המנוסחים במילים כביטויים בוליאניים.

- א. ערכו של המשתנה x חיובי או ערכו של המשתנה y הוא התו 'A'.
- ב. ערכו של המשתנה x קטן מ-1 או גדול מ-7.
- ג. ערכו של המשתנה x זוגי או מתחלק ב-3 ללא שארית.

להעמקה בתבנית **זוגיות מספר** פנו לסעיף התבניות המופיע בסוף הפרק.

להעמקה בתבנית **מחלק של?** פנו לסעיף התבניות המופיע בסוף הפרק.

שאלה 5.30

במשתנים $side1$, $side2$, $side3$ שמורים אורכי שלוש צלעות של משולש.

- א. כתבו ביטוי בוליאני המבטא שהמשולש שווה שוקיים (במשולש שווה שוקיים לפחות שתי צלעות שוות).
- ב. כתבו ביטוי בוליאני המבטא שהמשולש ישר זוויית (במשולש ישר זוויית סכום ריבועי שני הניצבים שווה לריבוע היתר – משפט פיתגורס).

שאלה 5.31

עבור כל אחד מן הביטויים הבוליאניים המורכבים הבאים, תנו דוגמה לערך של המשתנה num אשר עבורו יהיה ערכו של הביטוי הבוליאני true, ותנו דוגמה לערך אשר עבורו יהיה ערכו של הביטוי הבוליאני false.

ביטוי	ערכו של הביטוי false	ערכו של הביטוי true
num != 0	num =	num =
(num < 2) (num > 2)	num =	num =
(num > 0) (num == -5)	num =	num =
((num%2) == 0) (num < 0)	num =	num =

שאלה 5.32

לפעמים ניתן לצמצם ביטוי בוליאני מורכב לביטוי פשוט. בהנחה ש-num מייצג מספר שלם צמצמו כל אחד מן הביטויים המורכבים לביטוי פשוט (כלומר ללא שימוש בקשרים):

- א. $(num < -1) \ || \ (num > 1)$
ב. $(num > -1) \ \&\& \ (num < 1)$

שאלה 5.33 (מבגרות 2003)

לפניכם קטע תוכנית:

```
a = in.nextInt();
b = in.nextInt();
if ((a < b) || (a < 100))
    System.out.println("The expression value: true");
else
    System.out.println("The expression value: false");
```

בחרו במספר שייקלט ב-a ובמספר שייקלט ב-b, כך שיתקבל הפלט

The expression value: false

נמקו את בחירתכם.

שאלה 5.34

פתחו אלגוריתם אשר הקלט שלו הוא תו. האלגוריתם בודק אם התו הוא תו חוקי לניחוש בטופס ספורטוטו (כלומר 1, 2 או x). האלגוריתם מציג הודעה מתאימה כפלט. ישמו את האלגוריתם בשפת Java.

שאלה 5.35

בתחרות קליעת כדור לארגז, קולעים כדור לארגז שאורכו מטר אחד. תחילתו של הארגז היא במרחק 10 מטרים מן הקולע.

יש לפתח אלגוריתם אשר הקלט שלו הוא מרחק נפילת הכדור מהקולע והפלט שלו הוא הודעה אם הכדור נכנס לארגז. אם הכדור לא נכנס לארגז, יש לצרף לפלט גם את המרחק בין מקום נפילת הכדור למרכז הארגז.

למשל, עבור הקלט 10.3 הפלט הוא: נכנס.

ועבור הקלט 12 הפלט הוא: לא נכנס, החטאת את מרכז הארגז ב-1.5 מ'.

נתחו תחילה את הבעיה (בעזרת דוגמאות קלט מייצגות) ובחרו משתנים. לאחר מכן:

א. נסחו תנאי מורכב באמצעות קשר /שם שיתקיים כאשר הכדור נכנס לארגז.

- ב. נסחו תנאי מורכב באמצעות קשר $\wedge$ שיתקיים כאשר הכדור לא נכנס לארגז.
 ג. נסחו את התנאי שבסעיף ב כתנאי לא מורכב.
 ד. כתבו את האלגוריתם לפתרון הבעיה (בחרו את אחד מהתנאים שבסעיפים א-ג), וישמו את האלגוריתם בתוכנית בשפת Java.

שאלה 5.36

נתון הלוח הבא ובו עשר משבצות הממוספרות מ-1 עד 10:

במשתנה x שמור מספר שלם בין 1 ל-10 המבטא את מקום הכלי X על הלוח. במשתנה y שמור מספר בין 1 ל-10 המבטא את מקום הכלי Y על הלוח.
 א. כתבו ביטוי בוליאני שערכו true אם הכלי X נמצא בחצי השמאלי של הלוח (כלומר על אחת מחמש המשבצות השמאליות).

ב. השלימו את תיאור המשמעות של קיום התנאי ואת הפלט המתאים במשפט ה-if הבא:

```
if (Math.abs(x - y) == 1) // _____
    System.out.println("_____");
else // _____
    System.out.println("_____");
```

ג. הביטוי הבוליאני הבא אמור לבטא מצבים שבהם הכלי X נמצא מימין לכלי Y על הלוח:

$$x \neq y$$

הביטוי שגוי. תקנו אותו.

ד. כתבו ביטוי בוליאני פשוט (לא מורכב) שערכו true אם הכלי Y נמצא על משבצת שחורה. שימו לב שבביטוי עליכם לבטא את המשותף לחמש המשבצות השחורות.
 ה. השלימו את תיאור המשמעות של קיום התנאי ושל אי-קיומו ואת הפלט המתאים במשפט ה-if הבא:

```
if (((x - y) % 2) == 0) // _____
    System.out.println("_____");
else // _____
    System.out.println("_____");
```

ו. הביטוי הבוליאני הבא אמור לבטא מצבים שבהם שני הכלים נמצאים על משבצות בצבעים שונים:

$$((x * y) \% 2 == 0)$$

הביטוי נכון רק עבור חלק מן המקרים האפשריים. עבור אילו מקרים הביטוי נכון, ועבור אילו מקרים איננו נכון? כתבו ביטוי שיהיה נכון עבור כל המקרים האפשריים.

תנאים מורכבים מעורבים

בעזרת הקשרים $\wedge$ ו- $\vee$ ניתן ליצור ביטויים מורכבים אף יותר מאלו שראינו עד כה, אשר מערבים את שני הקשרים.

שאלה 5.37

עבור כל אחד מן הביטויים הבוליאניים המורכבים הבאים, תנו דוגמה לערך של המשתנה num אשר עבורו יהיה ערכו של הביטוי הבוליאני true, ותנו דוגמה לערך אשר עבורו יהיה ערכו של הביטוי הבוליאני false.

ביטוי	ערכו של הביטוי false	ערכו של הביטוי true
$((num \neq 0) \ \&\& \ (num \geq 8)) \ \ (num == 3)$	num =	num =
$((num < 2) \ \ (num > 2)) \ \&\& \ ((num < 7) \ \ (num \neq 1))$	num =	num =
$(num == 0) \ \&\& \ ((num > 0) \ \ (num == -5))$	num =	num =

בדומה לקדימות המוגדרת ביחס לפעולות חשבוניות (כגון פעולת כפל קודמת לפעולת חיבור), מוגדרת גם **קדימות ביחס לקשרים בוליאניים**: הקשר && קודם לקשר ||. בכל זאת, לשם בהירות התוכנית ולשם קריאותה עדיף להשתמש בסוגריים כדי להבהיר את טווח הפעולה של כל קשר.

שאלה 5.38 (מבגרות 2003)

נתון הביטוי הבוליאני: $(z > x) \ || \ (x < 0) \ \&\& \ (z - y > 9)$
מהו הערך של הביטוי עבור הנתונים: $z = 13, y = 5, x = -2$? פרטו את כל שלבי החישוב.

5.3 קינון של הוראה לביצוע-בתנאי

בסעיף זה נראה כי לעתים נוח ליצור הוראה מורכבת לביצוע-בתנאי. זוהי הוראה לביצוע-בתנאי שאחת (או יותר) מהוראותיה היא עצמה הוראה לביצוע-בתנאי.

קצ'ה 7

מטרת הבעיה ופתרונה: הצגת הוראה מקוננת לביצוע-בתנאי.

באולימפיאדת החיות מתקיימת תחרות ריצה למרחק 100 מטר. צבי אשר רץ 100 מטר בזמן של 10 שניות או פחות נחשב לצבי מהיר. צב שרץ 100 מטר בזמן של 10 דקות או פחות נחשב לצב מהיר.

פתחו אלגוריתם אשר הקלט שלו הוא סוג החיה, T (Turtle) עבור צב ו-D (Deer) עבור צבי, ומספר המציין זמן ריצה בשניות. האלגוריתם יציג הודעה אם החיה שנקלטה מהירה או לא. ישמו את האלגוריתם בשפת Java.

פירוק הבעיה לתת-משימות

- קליטת שם החיה
- קליטת תוצאת הריצה בשניות
- הצגת הודעה אם החיה מהירה או לא

בחירת משתנים

animalType – משתנה מטיפוס תווי שישמור את שם החיה
scoreInSeconds – משתנה מטיפוס שלם שישמור את תוצאת הריצה בשניות

האלגוריתם

? כיצד נחליט אם החיה מהירה?

יש לבדוק תחילה אם החיה היא צבי או צב ואז להשוות את תוצאת הריצה שלה לזמן המגדיר צבי מהיר או צב מהיר, בהתאמה.

נכתוב זאת בצורה הבאה:

```
אם scoreInSeconds <= 10 // צבי
השווה את תוצאת הריצה ל-10 שניות
אחרת // צב
השווה את תוצאת הריצה ל-600 שניות
```

תיארנו כאן מבנה של אם...אחרת... שהוא מבנה של ביצוע-בתנאי. אבל כדי לדעת אם הצבי מהיר ואם הצב מהיר יש לכלול בכל אחד מחלקי ההוראה לביצוע-בתנאי הוראה נוספת לביצוע-בתנאי. המבנה המתקבל הוא של אם...אחרת... בתוך אם...אחרת..., כלומר קיננו של הוראות לביצוע-בתנאי.

נציג אלגוריתם לפתרון הבעיה, תוך שימוש בתנאי שניסחנו:

```
1. קאוט אם שם החיה ב-animalType
2. קאוט אם תוצאת הריצה של החיה ב-scoreInSeconds
3. אם animalType == 'D' // צבי
3.1. scoreInSeconds <= 10
3.1.1. הצג הודעה כי הצבי מהיר
3.2. אחרת
3.2.1. הצג הודעה כי הצבי אינו מהיר
4. אחרת // צב
4.1. scoreInSeconds <= 600
4.1.1. הצג הודעה כי הצב מהיר
4.2. אחרת
4.2.1. הצג הודעה כי הצב אינו מהיר
```

שימו לב לאופן הזחת השורות (הזזתן פנימה, אינדנטציה) בכתיבה המקוננת של ההוראות לביצוע-בתנאי. אמנם אין השפה מחייבת זאת, אך מומלץ מאוד להקפיד על כך, משום שכך נוח לשייך כל אחרת-ל-אם המתאים. בכך אנו הופכים את התוכנית לקריאה ולברורה יותר.

יישום האלגוריתם

```
/*
קלט: תו המזהה חיה ותוצאת ריצתה למאה מטרים
פלט: הודעה המציינת אם החיה מהירה או לא
*/
import java.util.Scanner;
public class AnimalOlympics
{
    public static void main(String[] args)
```

```

{
// הצהרה על משתנים בתוכנית
Scanner in = new Scanner(System.in);
char animalType;
int scoreInSeconds;
final int DEER_LIMIT = 10;
final int TURTLE_LIMIT = 600;
// קליטת המשתנים
1. System.out.print("Enter the animal type - D for a deer " +
                    "and T for a turtle: ");
2. animalType = in.next().charAt(0);
3. System.out.print("Enter the animal score in seconds: ");
4. scoreInSeconds = in.nextInt();
5. if (animalType == 'D') // אם צבי
   {
5.1.     if (scoreInSeconds <= DEER_LIMIT) // האם מהיר לפי ההגדרה
                                                המתאימה לצבי
5.1.1.     System.out.println("The deer is fast");

5.2.     else
5.2.1.     System.out.println("The deer is not fast");
   } // if animalType
6.     else // צב
   {
6.1.     if (scoreInSeconds <= TURTLE_LIMIT) // האם מהיר לפי
                                                ההגדרה המתאימה לצב
6.1.1.     System.out.println("The turtle is fast");
6.2.     else
6.2.1.     System.out.println("The turtle is not fast");
   } // else animalType
} // main
} // class AnimalOlympics

```

שאלה 5.39

בנו טבלת מעקב אחר ביצוע התוכנית AnimalOlympics עבור הקלט T 700 ועבור הקלט D 5. חשבו לאילו תחומים במבנה המקוון של משפטי ה-if בתוכנית, ינותב מהלך הביצוע עבור כל סוג קלט אפשרי?

סוף פתרון בעיה 7

לצורך פתרון בעיה 7 היה מתאים להשתמש במבנה מקוון של הוראות לביצוע-בתנאי. ההוראה לביצוע-בתנאי שתלויה בסוג החיה (ובתוכנית תלויה במשתנה animalType) היא הוראה לביצוע-בתנאי **חיצונית** (בתוכנית היא יושמה במשפט if חיצוני). הוראה זו מכילה שתי הוראות לביצוע-בתנאי **פנימיות** (בתוכנית – שני משפטי if פנימיים): האחת מוכלת בתחום ה-**סק** של ההוראה החיצונית והשנייה מוכלת בתחום ה-**אגרא** של ההוראה החיצונית. ההוראות הפנימיות הן אלו שביצוען תלוי בתוצאת הריצה (ובתוכנית תלוי בערך המשתנה scoreInSeconds).

לעתים, כאשר יש לנתב את מהלך הביצוע של אלגוריתם לאחת מבין שלוש או יותר אפשרויות התלויות במספר תנאים, מתאים להשתמש במבנה מקונן של הוראות לביצוע-בתנאי.

מבנה מקונן (nesting) של ביצוע-בתנאי (משפטי if) כולל הוראה לביצוע-בתנאי, אשר אחת או יותר מבין הוראותיה הפנימיות היא בעצמה הוראה לביצוע-בתנאי. למשל המבנה הבא הוא מבנה מקונן של ביצוע-בתנאי:

<pre>ב-Java: if (. . .) { . . . if (. . .) { . . . } else { . . . } . . . } else { . . . if (. . .) { . . . } else { . . . } . . . }</pre>	<p>בכתיבה אלגוריתמית: <i>אם</i> ... ... <i>אז</i> ... ... <i>אז</i> ... ... <i>אם</i> ... ... <i>אז</i> ... ...</p>
--	--

בכתיבת מבנה מקונן נקפיד על הזחות מתאימות. באלגוריתם ייכתב כל *אז* מתחת ל-*אם* המתאים לו. ב-Java ייכתב כל `else` מתחת ל-`if` המתאים לו.

שימו ♥: ההגדרה של קינון הוראות לביצוע-בתנאי היא כללית למדי, ולכן ייתכנו מבנים מקוננים בצורות שונות. כל אחת מההוראות הפנימיות של הוראה לביצוע-בתנאי יכולה להיות בעצמה הוראה לביצוע-בתנאי. לכן ייתכן למשל משפט `if` שתחום ה-`if` שלו מכיל שתי הוראות לביצוע-בתנאי.

בנוסף, הוראה פנימית לביצוע-בתנאי יכולה להיות הוראה לביצוע-בתנאי מכל סוג שהוא – במבנה *אם* ... *אז* ... , במבנה *אם* ... או אפילו הוראה לביצוע-בתנאי מקוננת בעצמה.

לכן מהרגע שקינון מצטרף למשחק, המבנים המתקבלים יכולים להיות מורכבים מאוד. משום כך, חשוב לזכור ולהקפיד על הערות המתארות משמעות של קיום תנאי ושל אי-קיומו. הערות אלו מסייעות לנו להבין מבנה מקונן של הוראות לביצוע-בתנאי. הערה המתארת משמעות של **קיום** תנאי במשפט `if` מבהירה בשפה ברורה וקריאה את הסיבה לניתוב מהלך הביצוע של משפט ה-`if` אל תחום ה-`if` שלו. בדומה, הערה המתארת משמעות של **אי-קיום** תנאי מבהירה בשפה ברורה וקריאה את הסיבה לניתוב מהלך הביצוע של משפט ה-`if` אל תחום ה-`else` שלו.

חשוב לתעד באופן הזה משפטי `if` שאינם מקוננים, כפי שעשינו בתוכניות שהוצגו בפרק עד כה. חשוב עוד יותר לתעד מבנים מקוננים.

הנה שתי דוגמאות למבנים מקוננים שונים: בכל אחד משני המבנים הבאים מחושב יחס (קטן מ, גדול מ, שווה ל) בין ערכי שני משתנים (`var1` ו-`var2`).

מבנה I:

```
if (var1 > var2)
    System.out.println("var1 > var2");
else
{
    if (var1 == var2)
        System.out.println("var1 = var2");
    else
        System.out.println("var1 < var2");
}
```

מבנה II:

```
if (var1 >= var2)
{
    if (var1 == var2)
        System.out.println("var1 = var2");
    else
        System.out.println("var1 > var2");
}
else
    System.out.println("var1 < var2");
```

שני המבנים כוללים הוראה אחת והיא הוראה לביצוע-בתנאי. במבנה I תחום ה-else של הוראה זו מכיל הוראה אחת וגם היא הוראה לביצוע-בתנאי במבנה *אם...אז...גם* במבנה II תחום ה-if מכיל הוראה לביצוע-בתנאי במבנה *אם...אז...גם*.

כאמור, הקפדה על הזחות מתאימות למשפטי if בתוכנית בשפת Java מיועדת לשמירה על קריאותה. המהדר של שפת Java אינו מייחס חשיבות להזחות. הוא אינו משייך תחום else למשפט ה-if המתאים לו על פי ההזחות. השיוך נקבע על פי הכלל הבא, שיודגם מיד:

כלל השיוך של else ל-if מתאים:

- 1. ל-if זה לא משויך else אחר קרוב יותר.
- 2. if זה איננו כלול בתחום סוגריים מסולסלים אחר שמסתיים עוד לפני ה-else.

כלל זה הוא מורכב למדי. הנה כמה דוגמאות שיסייעו בהבנתו:

- ◆ במבנה I שלעיל כל else משויך ל-if שנמצא לפניו וקרוב אליו ביותר.
- ◆ במבנה II שלעיל ה-else הראשון שייך ל-if אשר נמצא בתוכנית לפניו וקרוב אליו ביותר. לעומת זאת ה-else השני אינו משויך ל-if שנמצא לפניו וקרוב אליו ביותר, אלא משויך ל-if הראשון (החיצוני). זאת מכיוון שה-if הקרוב אליו ביותר כבר שויך ל-else אחר. לכן ה-else השני משויך ל-if הבא הקרוב ביותר, הלא הוא ה-if הראשון.
- ◆ גם במבנה המקונן הבא ה-else איננו משויך ל-if שנמצא לפניו וקרוב ביותר אליו (ה-if השני). הפעם, מכיוון ש-if זה כלול בתחום סוגריים מסולסלים שמסתיים עוד לפני ה-else. לכן ה-else משויך ל-if הראשון (החיצוני) ולא ל-if השני (הפנימי).

```
if (var1 >= var2)
{
    if (var1 == var2)
        System.out.println("var1 = var2");
```



```

}
else
    System.out.println("var1 < var2");

```

שאלה 5.40

בכל אחד מהסעיפים הבאים נתון קטע תוכנית. כמו כן, בכל סעיף נתונות כמה אפשרויות לערכים התחלתיים של משתני הקטע. תארו את הפלטים של הקטעים הבאים, עבור כל אחד מהערכים ההתחלתיים של משתני הקטע.

א.

```

if (num > 0)
    System.out.println("+");
else
{
    if (num == 0)
        System.out.println("0");
    else
        System.out.println("-");
}

```

פלט	ערך התחלתי של num
	0
	10
	-10

ב.

```

if (num1 > 0)
{
    if (num2 > 0)
        System.out.println("+");
    else
        System.out.println("+ -");
}
else
    System.out.println("-");

```

פלט	ערך התחלתי של num2	ערך התחלתי של num1
	0	-1
	5	-5
	5	-1

ג.

```

if (num1 < 0)
{
    if (num2 < 0)
        System.out.println(num1 * num2);
}
else
{
    System.out.println(num1);
    if (num2 < 0)
        System.out.println(num1 + num2);
}

```

פלט	ערך התחלתי של num2	ערך התחלתי של num1
	1	-1
	-1	-1
	0	0

שאלה 5.41

הקלט בכל אחד מקטעי התוכניות הבאים הוא אות מן הא"ב האנגלי. מטרת כל אחד מקטעי התוכניות היא להציג כפלט הודעה אם האות הנקלטת היא אות N, אחת האותיות שקודמות ל-N בא"ב האנגלי או אחת האותיות שמופיעות אחרי N בא"ב האנגלי. השלימו את קטעי התוכניות:

א. קטע תוכנית א

```
System.out.print("Enter a letter: ");
letter = in.next().charAt(0);
if (letter == 'N')
    .
    .
    .
```

ב. קטע תוכנית ב

```
System.out.print("Enter a letter: ");
letter = in.next().charAt(0);
if (letter != 'N')
    .
    .
    .
```

כפי שמראה התרגיל הבא, ניתן לעתים להמיר הוראה מקוננת לביצוע-בתנאי בהוראה לביצוע-בתנאי שאינה מקוננת אך כוללת תנאים מורכבים. עם זאת במקרים מסוימים השימוש בקינון הופך את התוכנית לקריאה ולברורה יותר.

שאלה 5.42

המירו את הפתרון לבעיה 7 AnimalOlympics לפתרון הכולל תנאים מורכבים, ואינו כולל קינון.

שאלה 5.43

קבוצת חייזרים ממאדים או מנוגה תגיע לבקר בכדור הארץ. יש לכתוב אלגוריתם המברך אותם, על פי כללי הטקס המסובכים הנהוגים בחלל. שמה של קבוצת החייזרים ממאדים הוא תו כלשהו. לעומתה, שמה של קבוצת החייזרים מנוגה הוא מספר כלשהו. פתחו אלגוריתם הקולט מהיכן הגיעה הקבוצה: V (Venus) מנוגה ו-M (Mars) ממאדים. אם הקבוצה היא מנוגה, יש לקלוט את שמה (מספר) ואם הוא גדול מ-10 להציג את ההודעה "hello" ואחרת להציג את ההודעה "hi". אם הקבוצה היא ממאדים יש להציג את ההודעה "have a nice day". ישמו את האלגוריתם בשפת Java. האם ניתן לכתוב אלגוריתם לשאלה הנעזר בתנאים מורכבים ואינו משתמש בקינון של הוראות לביצוע-בתנאי, כפי שנעשה בתרגיל 5.42? אם כן, הראו כיצד. אם לא, הסבירו מדוע.

שאלה 5.44

נתון קטע התוכנית הבא, כאשר let1, let2, ו-let3 הם משתנים מטיפוס תווי השומרים אותיות מן הא"ב האנגלי:

```
if ((let1 == let2) || (let2 == let3) || (let1 == let3))
{
    if ((let1 == let2) && (let2 == let3))
        System.out.println("1");
    else
        System.out.println("2");
}
else
    System.out.println("3");
```

א. הביאו דוגמת קלט שהפלט עבורה הוא 1, דוגמת קלט שהפלט עבורה הוא 2, ודוגמת קלט שהפלט עבורה הוא 3.

ב. צרפו תיאורי משמעות של קיום התנאים ושל אי-קיומם לתחום ה-`if` ולתחום ה-`else` שבמבנה המקונן.
 ג. מהי מטרת קטע התוכנית?

שאלה 5.45

נתונים שני קטעי התוכניות הבאים, ובשניהם `num` הוא מטיפוס שלם:

<pre> if (num < 0) System.out.println("-1"); else { if (num == 0) System.out.println("0"); else //2_____ System.out.println("1"); } </pre>	<pre> if(num < 0) System.out.println("-1"); if (num == 0) System.out.println("0"); else //1_____ System.out.println("1"); </pre>
---	--

א. צרפו תיאורי משמעות לאי-קיום תנאי במקומות המסומנים
 ב. האם שני קטעי התוכניות שקולים (כלומר, עבור כל קלט נתון יתקבל בשניהם אותו הפלט)? אם כן, הסבירו מדוע. אם לא, הביאו דוגמת קלט אשר עבורה יתקבלו פלטים שונים.

5.4 הוראת שרשרת לביצוע-בתנאי

לעתים נוח לכתוב הוראה לביצוע-בתנאי המתאימה לשרשרת של תנאים, שצריכים להיבדק זה אחר זה. בסעיף זה נתמקד בהוראות כאלו, במבנה `אם... אגב... אגב... אגב...`

קציה 8

מטרת הבעיה ופתרונה: הצגת הוראת שרשרת לביצוע-בתנאי במבנה `אם... אגב... אגב... אגב...`

פתחו וישמו אלגוריתם שהקלט שלו הוא מספר המציין ציון במבחן והפלט שלו הוא הציון המילולי בתעודה, על פי המפתח הבא: כל ציון בין 90 ל-100 במבחן זוכה לציון A בתעודה. כל ציון בין 80 ל-89 במבחן זוכה לציון B בתעודה. כל ציון בין 70 ל-79 במבחן מקבל את הציון C בתעודה. כל ציון בין 60 ל-69 במבחן מקבל את הציון D בתעודה וכל ציון נמוך מ-60 במבחן מקבל את הציון F בתעודה.

פירוק הבעיה לתת-משימות

1. קליטת הציון במבחן
2. חישוב הציון המילולי בתעודה
3. הצגה כפלט של הודעה הכוללת את הציון המילולי בתעודה

בחירת משתנים

`score` – משתנה מטיפוס שלם לשמירת ציון המבחן
`grade` – משתנה מטיפוס תווי לשמירת הציון המילולי בתעודה

האלגוריתם

? בכתיבת האלגוריתם עלינו לנסח תנאי אשר יחשב את ציון התעודה המתאים לציון המבחן.
מה יהיה התנאי הנחוץ?

הציון המילולי בתעודה מוכתב על ידי כמה תנאים:

1. ציון התעודה הוא A אם מתקיים התנאי: הציון במבחן גדול או שווה ל-90.
2. ציון התעודה הוא B אם מתקיים התנאי: הציון במבחן קטן מ-90 אבל גדול או שווה ל-80.
זהו תנאי מורכב, שמשמעותו: תנאי 1 לא מתקיים וגם ציון המבחן גדול או שווה ל-80.
3. ציון התעודה הוא C אם מתקיים התנאי: הציון במבחן קטן מ-80 אבל גדול או שווה ל-70.
זהו תנאי מורכב, שמשמעותו: תנאים 1 ו-2 לא מתקיימים וגם ציון המבחן גדול או שווה ל-70.
4. ציון התעודה הוא D אם מתקיים התנאי: הציון במבחן קטן מ-70 אבל גדול או שווה ל-60.
זהו תנאי מורכב, שמשמעותו: תנאים 1, 2 ו-3 לא מתקיימים וגם ציון המבחן גדול או שווה ל-60.
5. ציון התעודה הוא D אם מתקיים התנאי: הציון במבחן קטן מ-60.

נוכל לבטא את ההתניה הזאת בשרשרת מורכבת של משפטי תנאי מקוננים, או בשימוש בתנאים מורכבים (ראו תרגילים בהמשך). לחילופין ניתן להיעזר בהוראה במבנה `אם... אגרת אם...`

נציג אלגוריתם לפתרון הבעיה, שמשתמש בהוראה לביטוי שרשרת התנאים שניסחנו:

1. קאוט אם ציון המבחן ≥ 90 score-2
2. אם $\text{score} \geq 90$
- 2.1. השם grade-2 אם הוא 'A'
3. אגרת אם $\text{score} \geq 80$
- 3.1. השם grade-2 אם הוא 'B'
4. אגרת אם $\text{score} \geq 70$
- 4.1. השם grade-2 אם הוא 'C'
5. אגרת אם $\text{score} \geq 60$
- 5.1. השם grade-2 אם הוא 'D'
6. אגרת
- 6.1. השם grade-2 אם הוא 'F'

יישום האלגוריתם

```
/*
קלט: ציון במבחן, בין 0 ל-100
פלט: ציון תעודה מילולי מתאים
*/
import java.util.Scanner;
public class TermGrade
{
    public static void main(String[] args)
    {
        // הצהרה על משתנים בתוכנית
        Scanner in = new Scanner(System.in);
        int score;
        char grade;
        // קליטת המשתנים
        1. System.out.print("Enter test score: ");
```

```

2.     score = in.nextInt();
3.     if (score >= 90)
3.1.         grade = 'A';
4.     else if (score >= 80)
4.1.         grade = 'B';
5.     else if (score >= 70)
5.1.         grade = 'C';
6.     else if (score >= 60)
6.1.         grade = 'D';
7.     else
7.1.         grade = 'F';
8.     System.out.println("Grade = " + grade);
    } // main
} // class TermGrade

```

מעקב

נעקוב אחר מהלך ביצוע התוכנית TermGrade עבור הקלט 76:

מספר שורה	המשפט לביצוע	score	grade	score>=?	פלט
1	System.out.print("Enter test score: ");	?	?		Enter test score:
2	score = in.nextInt();	76	?		
3	if (score >= 90)	76	?	false	
4	else if (score >= 80)	76	?	false	
5	else if (score >= 70)	76	?	true	
5.1	grade = 'C';	76	C		
8	System.out.println("Grade = " + grade);				Grade = C

סוף פתרון בעיה 8

בפתרון בעיה 8 מהלך הביצוע של האלגוריתם נקבע על פי שרשרת של תנאים. לצורך כך, השתמשנו במבנה **אם...אז...אז...אז** של הוראות לביצוע-בתנאי.

הוראת שרשרת לביצוע-בתנאי כוללת סדרה של תנאים ושל הוראות לביצוע עבור כל תנאי. משמעות ההוראה היא כי התנאים נבדקים לפי הסדר עד שאחד מהם מתקיים. ברגע שתנאי מסוים מתקיים, מתבצעות ההוראות שהוגדרו עבורו, ושאר התנאים לא נבדקים.

הוראת שרשרת לביצוע-בתנאי (בצד ימין בכתיבה אלגוריתמית ובצד שמאל ב-Java):

if <תנאי 1>	אם <תנאי 1>
{ . . . }	<קבוצת הוראות 1>
else if <תנאי 2>	אז אם <תנאי 2>
{ . . . }	<קבוצת הוראות 2>
.	.
.	.
else if <תנאי k>	אז אם <תנאי k>
{ . . . }	<קבוצת הוראות k>
else	אז
{ . . . }	<קבוצת הוראות k+1>

שאלה 5.46

פתחו אלגוריתם המחשב את דרגת החוכמה של תוכים, הנקבעת באופן הבא: אם התוכי יודע לומר יותר מ-10 מילים הוא תוכי חכם מאוד. אם התוכי יודע לומר בין 6 ל-10 מילים הוא תוכי חכם. אם התוכי יודע לומר בין מילה אחת ל-5 מילים הוא תוכי ממוצע. אם התוכי לא יודע לומר אף מילה הוא תוכי שתקן. האלגוריתם מקבל כקלט את מספר המילים השונות שתוכי יודע להגיד, ומציג הודעה המציינת את דרגת החוכמה של התוכי. ישמו את האלגוריתם בשפת Java.

שאלה 5.47

פתחו אלגוריתם אשר הקלט שלו הוא מקדמים של משוואה ריבועית, a , b ו- c , והפלט הוא מספר הפתרונות הממשיים של המשוואה הריבועית (0 פתרונות, פתרון אחד או 2 פתרונות) והפתרונות עצמם. ישמו את האלגוריתם בשפת Java.

$$X_{1,2} = \frac{-b \pm \sqrt{b^2 - 4ac}}{2a} : \text{להזכירכם, הנה הנוסחה לחישוב פתרונותיה של משוואה ריבועית:}$$

שאלה 5.48

נתונים שני קטעי התוכניות הבאים אשר בכל אחד מהם `num` הוא מטיפוס שלם. האם שני קטעי התוכנית שקולים (כלומר, עבור כל קלט נתון יתקבל בשניהם אותו הפלט?) אם כן, הסבירו מדוע. אם לא, הביאו דוגמת קלט אשר עבורה יתקבלו פלטים שונים.

```
if (num < 0)                               if (num < 0)
    System.out.println("-1");              System.out.println("-1");
else                                        else if (num == 0)
{                                           System.out.println("0");
    if (num == 0)                            else
        System.out.println("0");           System.out.println("1");
    else
        System.out.println("1");
}
```

במובן מסוים, המבנה `אם... אז... אחרת...` אינו חיוני. כפי שמראים התרגילים הבאים ניתן להסתדר גם בלעדיו. אבל השימוש בו מקל לעתים על הכתיבה, ויכול להפוך את התוכנית לקריאה יותר.

שאלה 5.49

המירו את האלגוריתם שבפתרון בעיה 8, לאלגוריתם שמשמש בהוראה לביצוע-בתנאי במבנה מקונן במקום בהוראת שרשרת לביצוע-בתנאי.

שאלה 5.50

המירו את האלגוריתם שבפתרון בעיה 8, לאלגוריתם שמשמש בתנאים מורכבים במקום בהוראת שרשרת לביצוע-בתנאי.

5.5 הוראת בחירה

במקרים רבים ערכו של ביטוי מסוים קובע את המשך המשימה. כלומר יש לבצע תת-משימה שונה עבור כל ערך אפשרי לביטוי. בכתיבת אלגוריתם מתאים למשימה כזאת נוח להשתמש בהוראת בחירה שנכיר בסעיף זה.

קצ'ה 9

מטרת הבעיה ופתרונה: הצגת הוראת בחירה המיושמת ב-Java במשפט switch.

פתחו וישמו אלגוריתם אשר מדמה מחשבון פשוט מאוד. הקלט הוא מספר ממשי, אחריו אחד מסימני הפעולה +, -, * או /, ואחריו מספר ממשי נוסף. הפלט הוא תוצאת החישוב של הפעולה על שני המספרים הנתונים.

למשל, עבור הקלט: $3.4 + -1.1$ יהיה הפלט $2.3 = 3.4 - 1.1$

עבור הקלט: $4.8 / 1.2$ יהיה הפלט $4 = 4.8 / 1.2$

פירוק הבעיה לתת-משימות

- קליטת נתוני הקלט
- ביצוע החישוב
- הצגת תוצאת החישוב כפלט.

בחירת משתנים

- num1** – משתנה מטיפוס ממשי, לשמירת המספר הראשון הניתן כקלט.
- num2** – משתנה מטיפוס ממשי, לשמירת המספר השני הניתן כקלט.
- operator** – משתנה מטיפוס תווי, לשמירת סימן הפעולה הניתן כקלט.
- result** – משתנה מטיפוס ממשי, לשמירת תוצאת החישוב.

האלגוריתם

? התת-משימה המשמעותית היא התת-משימה השנייה. בתת-משימה זו יש לבצע אחד מארבעה חישובים: חיבור, חיסור, כפל או חילוק, לפי סימן הפעולה הנקלט. כיצד ננסח זאת?

דרך אחת לניסוח החישוב היא באמצעות המבנה המקונן הבא:

אם סימן הפעולה הוא '+'

גבר את שני המספרים

אגרא

אם סימן הפעולה הוא '-'

חסר את המספר השני מן הראשון

אגרא

אם סימן הפעולה הוא '*'

הכפל את שני המספרים

אגרא

חלק את המספר הראשון בשני

דרך אחרת לניסוח החישוב היא באמצעות הוראת שרשרת:

```
אס סימן הפעולה הוא '+'
גבר אט שני המספרים
אגרת אס סימן הפעולה הוא '-'
גסר אט המספר השני מן הראשון
אגרת אס סימן הפעולה הוא '*'
הכפול אט שני המספרים
אגרת
גאק אט המספר הראשון בשני
```

במקרה זה, שני המבנים הם מסורבלים יחסית. נוח יותר לכתוב הוראה המפרטת חלופות שונות בהתאם לערכו של סימן הפעולה, ועבור כל חלופה מנוסחת הוראת פעולה מתאימה.

ננסח את הפירוט של החלופות השונות באמצעות הוראת הבחירה הבאה:

```
בצע עבוק הערך המתאים לסימן הפעולה:
'+': גבר אט שני המספרים
'-': גסר אט המספר השני מן הראשון
'*': הכפול אט שני המספרים
'/': גאק אט המספר הראשון בשני
```

שימו ♥: הפעולות חיבור, חיסור וכפל ניתנות לביצוע עבור כל זוג מספרים ממשיים, אך בפעולת חילוק יש להיזהר – אין לחלק ב-0. אם המחלק הוא 0, אין לבצע חלוקה, אלא רק להציג כפלט הודעת שגיאה על ניסיון חלוקה ב-0. נכלול זאת באלגוריתם המלא.

יישום האלגוריתם

הוראת בחירה מיושמת ב-Java במשפט `switch`, כפי שניתן לראות בתוכנית המלאה ליישום האלגוריתם שכתבנו:

```
/*
   התוכנית מדמה מחשבון לפעולות +, -, * ו- /
*/
import java.util.Scanner;
public class Calculator
{
    public static void main(String[] args)
    {
        // הצהרה על משתנים בתוכנית
        Scanner in = new Scanner(System.in);
        double num1; // first operand
        double num2; // second operand
        char operator;
        double result;
        // קליטת המשתנים
        1. System.out.print("Enter the first number: ");
        2. num1 = in.nextDouble();
        3. System.out.print("Enter the operator: ");
        4. operator = in.next().charAt(0);
        5. System.out.print("Enter the second number: ");
        6. num2 = in.nextDouble();
```



```

7.      switch (operator)
      {
7.1.      case '+':
7.1.1.      result = num1 + num2;
7.1.2.      System.out.println(num1 + "+" + num2 + "=" + result);
              break;
7.2.      case '-':
7.2.1.      result = num1 - num2;
7.2.2.      System.out.println(num1 + "-" + num2 + "=" + result);
              break;
7.3.      case '*':
7.3.1.      result = num1 * num2;
7.3.2.      System.out.println(num1 + "*" + num2 + "=" + result);
              break;
7.4.      case '/':
7.4.1.      if (num2 != 0)
              {
7.4.1.1.      result = num1 / num2;
7.4.1.2.      System.out.println(num1 + "/" + num2 + "=" +
                                      result);
              }
7.4.2.      else
7.4.2.1.      System.out.println("Division by 0");
              break;
7.5.      default: System.out.println("Illegal operator");
      } // switch
      } // main
} // class Calculator

```

אם כך, בהוראת בחירה בוחנים ערך של ביטוי (במקרה זה, הביטוי הפשוט `operator`), ומשווים אותו לחלופות השונות. ביישום בשפת Java מקדימה המילה `case` את החלופות השונות.

שימו ♥: ה-`case` המתאים לחלופה שנבחרה, מהווה למעשה את נקודת הכניסה למשפט ה-`switch`. ממנו מתחילות להתבצע כל ההוראות שבתוך המשפט, זו אחר זו, גם אם הן שייכות ל-`case` עוקב.

במקרים רבים, כמו במקרה זה, כוונתנו היא שיתבצעו רק ההוראות המתאימות לחלופה שנבחרה, ושלא יתבצעו ההוראות שבחלופות העוקבות. משום כך השתמשנו בהוראה `break` אשר מורה על יציאה ממשפט ה-`switch` ועל סיום ביצועו. אם לא היינו משתמשים בהוראה `break` בתוכנית שלעיל, הרי אם למשל התו הנקלט היה '*', היו מתבצעות ההוראות המטפלות בכפל, ואחריהן ההוראות המטפלות בחילוק. אם התו הנקרא היה '+', היו מתבצעות ההוראות המטפלות בכל ארבע הפעולות.

קבוצת ההוראות הצמודה למילה `default` מתאימה לטיפול בערכים שאינם מטופלים באף חלופה, כלומר כאשר ערכו של הביטוי אינו שווה לאף אחד מהערכים המפורטים במשפט. אין חובה לכלול אפשרות `default` במשפט ה-`switch`. במקרה כזה, אם אין התאמה בין ערך הביטוי לאף אחד מהערכים המפורטים במשפט לא מתבצע דבר.

המעקב

המעקב אחר ביצוע משפט `switch` דומה למעקב אחר ביצוע משפט `if`. כלומר בשורה המתאימה בטבלת המעקב נרשום את המשפט `switch case:` לביצוע, ובשורה שאחריה נרשום את המשפט הנבחר לביצוע. הנה טבלת המעקב אחר מהלך ביצוע התוכנית `Calculator` עבור הקלט `5 / 2`:

מספר שורה	המשפט לביצוע	num1	num2	operator	result	פלט
1	<code>System.out.print("Enter the first number: ");</code>	?	?	?	?	Enter the first number
2	<code>num1 = in.nextDouble();</code>	5	?	?	?	
3	<code>System.out.print("Enter the operator: ");</code>	5	?	?	?	Enter the operator
4	<code>operator = in.next().charAt(0);</code>	5	?	'/'	?	
5	<code>System.out.print("Enter the second number: ");</code>	5	?	'/'	?	Enter the second number
6	<code>num2 = in.nextDouble();</code>	5	2	'/'	?	
7	<code>switch case: '/'</code>	5	2	'/'	?	
7.4.1	<code>if (num2 != 0)</code>	5	2	'/'	?	
7.4.1.1	<code>result = num1 / num2;</code>	5	2	'/'	2.5	
7.4.1.2	<code>System.out.println(...);</code>	5	2	'/'	2.5	5/2=2.5

סוף פתרון תרגיל 9

שאלה 5.51

בנו טבלת מעקב אחר ביצוע התוכנית `Calculator` עבור הקלט `5.3 * 0`.

כאשר עלינו לנתב את מהלך הביצוע על פי בחירה באחת מכמה אפשרויות של ערכים בדידים מתאים יותר להשתמש בהוראת בחירה מאשר בהוראת שרשרת לביצוע-בתנאי.

המבנה הכללי של הוראת בחירה הוא:

ערכי הערך המתאים של ביטוי בצד:

ערך 1: הוראה-1

ערך 2: הוראה-2

...

ערך k: הוראה-k

בביצוע ההוראה מחושב תחילה ערכו של הביטוי ולפיו מבוצעת החלופה המתאימה (שיכולה להיות הוראה מורכבת בפני עצמה).

הוראת בחירה מיושמת ב-Java במשפט `switch`

המבנה הכללי של משפט `switch` הוא:

```
switch (ביטוי)
{
    case ערך: משפט; break;
    case ערך: משפט; break;
    .
```

```

.
.
default: משפט; break;
}

```

תפקיד **משפט ה-break** הוא לגרום לסיום ביצוע הוראת ה-**switch**. בלעדיו הביצוע הסדרתי של כל ההוראות במשפט ה-**switch** ממשיך, גם אם הן שייכות לחלופות עוקבות. תפקיד ה-**default** (ברירת מחדל) הוא לספק הוראות שיתבצעו במקרה שערכו של הביטוי אינו שווה לאף אחת מן החלופות. אין חובה לכלול טיפול ברירת מחדל.

שאלה 5.52

בקטע התוכנית הבא יש שימוש ב-**break** רק בחלק מהמקרים:

```

switch (month)
{
    case 1:
    case 3:
    case 5:
    case 7:
    case 8:
    case 10:
    case 12:
        numDays = 31;
        break;
    case 4:
    case 6:
    case 9:
    case 11:
        numDays = 30;
        break;
    case 2:
        if ( ((year%4 == 0) && (year%100 != 0)) || (year%400 == 0) )
        {
            numDays = 29;
        }
        else
        {
            numDays = 28;
        }
        break;
    default:
        System.out.println("Error, Acceptable values for months " +
            "are 1-12");
        break;
} // switch

```

א. מהי מטרת קטע התוכנית?

ב. תנו דוגמה לקלט שעבורו יגיע ביצוע משפט ה-**switch** אל לחלופת ברירת המחדל.

ג. תנו דוגמה לקלט שעבורו ערכו של המשתנה **numDays** בתום ביצוע משפט ה-**switch** יהיה 28 ודוגמה לערך שעבורו ערכו של המשתנה **numDays** בתום ביצוע משפט ה-**switch** יהיה 29.

שאלה 5.53

פתחו וישמו אלגוריתם אשר הקלט שלו הוא שלושה מספרים שלמים המציינים יום, חודש ושנה של תאריך. הפלט הוא תיאור התאריך בצורה יותר ברורה על ידי הצגת שם החודש, במקום מספרו.

למשל, עבור הקלט 1995 10 12 יהיה הפלט 12 באוקטובר 1995.

שאלה 5.54

במבחן יש 10 שאלות אמריקאיות, והציון עבור כל שאלה הוא 10 נקודות או 0 נקודות. כלומר ציון המבחן יכול להיות רק אחד מאחד עשר הציונים 0, 10, 20, ..., 90, 100.

פתחו אלגוריתם שהקלט שלו הוא ציון במבחן (כמספר שלם), והפלט שלו הוא הציון המילולי המתאים לו: לציון 100 במבחן מתאים הציון A, ל-90 מתאים B, ל-80 מתאים C, ל-70 מתאים D, ולכל ציון 60 ומטה מתאים F.

שאלה 5.55

כתבו ותוכנית בשפת Java שתגדיל קלף מתוך חפיסת קלפים ותדפיס את צורתו ואת ערכו. ערך של קלף הוא מספר בין 1 ל-13, וצורה של קלף היא: לב, תלתן, מעוין או עלה.

הדרכה: הגדילו מספר בין 1 ל-13 ומספר בין 1 ל-4. לפי התוצאה הציגו את ערך הקלף ואת צורתו (1 – לב, 2 – תלתן, 3 – מעוין, 4 – עלה).

סיכום

בפרק זה ראינו כיצד להורות על מהלכי ביצוע שונים באלגוריתם על פי קיום תנאי או על פי אי-קיומו. הדבר נעשה באמצעות הוראה לביצוע-בתנאי.

הוראה לביצוע-בתנאי מורה על בחירה לפי תנאי בין ביצוע תת-משימה אחת (פשוטה או מורכבת) ובין ביצוע תת-משימה אחרת: **אם... אז... או מורה על בחירה אם לבצע או לא לבצע תת-משימה: אם... אז...**

התנאי המופיע בהוראה לביצוע-בתנאי יכול להיות תנאי פשוט או **תנאי מורכב**. תנאי מורכב בנוי מצירוף של תנאים פשוטים ושל הקשרים **ו** ו-**או**.

ביטוי בוליאני מבטא תנאי. אם התנאי שמייצג הביטוי הבוליאני מתקיים אז ערכו של הביטוי הבוליאני הוא true (אמת). אם התנאי שמייצג הביטוי הבוליאני אינו מתקיים אז ערכו של הביטוי הבוליאני הוא false (שקר).

כאשר ביטויים בוליאניים מקושרים בקשר **ו** ומרכיבים ביטוי בוליאני חדש, ערכו true כאשר **לפחות** אחד מערכי הביטויים הבוליאניים המקושרים הוא true. כאשר הם מקושרים בקשר **או**, ערכו של הביטוי החדש הוא true רק כאשר ערכי **כל** הביטויים הבוליאניים המקושרים הם true.

כאשר יש לנתב את מהלך הביצוע של האלגוריתם לבחירה מבין שלוש אפשרויות או יותר, ניתן לעתים להשתמש בהוראות מורכבות לביצוע-בתנאי:

מבנה מקונן של הוראות לביצוע-בתנאי הוא הוראה לביצוע-בתנאי שאחת (או יותר) מהוראותיה הפנימיות היא הוראה לביצוע-בתנאי בעצמה (פשוטה או מורכבת).

הוראת שרשרת לביצוע-בתנאי מתאימה לשרשרת של תנאים, שצריכים להיבדק זה אחר זה. התנאים נבדקים לפי הסדר עד שאחד מהם מתקיים. ברגע שתנאי מסוים מתקיים, מתבצעות ההוראות שהוגדרו בתחומו, ושאר התנאים לא נבדקים.

בהוראת בחירה בוחנים ערך של ביטוי, ומשווים אותו לרשימת ערכים אפשריים. לפי תוצאת ההשוואה מתבצעת קבוצת הוראות.

כאשר מופיעה באלגוריתם הוראה לביצוע-בתנאי יש לבדוק את מהלך האלגוריתם עבור **קלטים מייצגים**, כלומר, לפחות דוגמת קלט אחת שתביא לכך שהתנאי יתקיים ולפחות דוגמת קלט אחת שתביא לכך שהתנאי לא יתקיים.

תיאורי משמעות של קיום תנאים ושל אי-קיומם הם הערות המבהירות את התנאי. הם עוזרים לנו בקריאת תוכנית. יש לצרף תיאורים כאלה לתנאים שכדאי להבהיר את משמעותם.

סיכום מרכיבי שפת Java שנלמדו בפרק 5

הוראה לביצוע-בתנאי במבנה *אם...אז*... נכתבת בשפת Java במשפט `if` באופן הבא:

```
if (ביטוי בוליאני)
{
    ההוראות אשר מבוצעות אם התנאי מתקיים
}
else
{
    ההוראות אשר מבוצעות אם התנאי אינו מתקיים
}
```

הוראה לביצוע-בתנאי במבנה *אם...אז*... נכתבת בשפת Java במשפט `if` באופן הבא:

```
if (ביטוי בוליאני)
{
    ההוראות אשר מבוצעות אם התנאי מתקיים
}
```

ליצירת ביטויים בוליאניים פשוטים ב-Java ניתן להשתמש בכל אחד מ**סימני השוואה** של השפה. ניתן להשתמש בסימני השוואה כדי להשוות ערכים מכל טיפוס שערכיו ניתנים להשוואה. ניתן להשוות בין תווים.

הקשר *!* מסומן ב-Java בסימן הפעולה `!` **והקשר *&&*** מסומן בסימן הפעולה `&&`. עדיפות הקשר `&&` גבוהה מעדיפות הקשר `!` כלומר `&&` קודם ל-`!` בסדר הפעולות. עם זאת מומלץ לסמן בבירור את טווח הפעולה של כל קשר בסוגריים, כדי ליצור ביטויים ברורים וקריאים.

כל אחת מההוראות בתוך משפט `if` ב-Java יכולה להיות בעצמה הוראה לביצוע-בתנאי מכל סוג שהוא. כך מתקבל **קינון** של הוראות לביצוע-בתנאי.

בהוראה מקוננת לביצוע-בתנאי, השיוך של `else` ל-`if` המתאים לו מתבצע על פי הכלל הבא:

◆ ל-`if` זה לא משויך כבר `else` אחר קרוב יותר.

◆ `if` זה איננו כלול בתחום סוגריים מסולסלים אחר שמסתיים עוד לפני ה-`else`.

הוראת שרשרת לביצוע-בתנאי נכתבת בשפת Java באופן הבא:

```
if (ביטוי בוליאני 1)
```

```

{
    ההוראות אשר מבוצעות אם ערכו של ביטוי 1 הוא true
}
else if (ביטוי בוליאני 2)
{
    ההוראות אשר מבוצעות אם ערכו של ביטוי 2 הוא true
}
.
.
.
else
{
    ההוראות אשר מבוצעות אם ערכם של כל הביטויים הוא false
}

```

הוראת בחירה נכתבת בשפת Java במשפט switch באופן הבא :

```

switch (ביטוי)
{
    case <קבוצת הוראות>: ערך break;
    case <קבוצת הוראות>: ערך break;
    :
    :
    default: <קבוצת הוראות> break;
}

```

ערכו של הביטוי משווה לכל אחד מהערכים המפורטים בחלופות השונות. **נקודת הכניסה** למשפט switch היא המשפט הצמוד לערך שעבורו הצליחה ההשוואה. מנקודת הכניסה מתבצעות כל ההוראות, עד לסיום משפט ה-switch או עד להוראת break. תפקיד הוראת break הוא לסיים את ביצוע הוראת ה-switch. לכן, אם אין הוראת break בסוף החלופה שנבחרה, הביצוע ממשיך לקבוצת ההוראות הבאה.

קבוצת ההוראות הצמודה ל-default (**ברירת המחדל**) מתבצעת אם ערכו של הביטוי המשווה אינו שווה לאף אחד מהערכים המפורטים. אין חובה לכלול טיפול ברירת מחדל. אם משפט switch אינו כולל חלופת ברירת מחדל, ובמהלך הביצוע ערכו של הביטוי המשווה אינו שווה לאף אחד מהערכים המפורטים, לא תבוצע אף הוראה.

שאלות נוספות

שאלות נוספות לסעיף 5.1

1. נתונים שני קטעי התוכניות הבאים, אשר המשתנים בהם הם מטיפוס שלם :

קטע תוכנית 2:	קטע תוכנית 1:
<pre> if (num1 > num2) diff = num1 - num2; else diff = num2 - num1; System.out.println(diff); </pre>	<pre> if (num < 0) num = -num; System.out.println(num); </pre>

- א. עבור כל קטע תוכנית, בחרו שתי דוגמאות קלט כך שעבור האחת יתקיים התנאי המופיע בקטע ועבור השנייה לא יתקיים התנאי.
- ב. מהי המטרה של כל קטע תוכנית?

ג. עבור כל קטע תוכנית, כתבו קטע תוכנית אחר ללא משפט `if`, המשיג את אותה המטרה.

2. התעריף לתשלום עבור צריכת גז ביתי לחימום הוא: 10 שקלים עבור כל אחד מחמשת הליטרים הראשונים הנצרכים ו-7 שקלים עבור כל ליטר נוסף. נתון קטע תוכנית אשר הקלט שלו הוא כמות ליטרים שנצרכה הנתונה כמספר ממשי, והפלט שלו הוא התשלום הכולל והתשלום הממוצע עבור ליטר נצרך. משתני קטע התוכנית הם מטיפוס ממשי: `consumption` מייצג את כמות הליטרים שנצרכה, `payment` מייצג את התשלום הכולל ו-`average` מייצג את התשלום הממוצע עבור ליטר נצרך.

```
if (consumption <= 5)
{
    השלימו
}
else
{
    השלימו
}
```

3. אחד השימושים של מחשב הוא הצפנת הודעות. דרך אחת להצפנת הודעות היא באמצעות החלפת תווים בתווים אחרים, ובאמצעות "ריפוד" בתווים נוספים. פתחו וישמו אלגוריתם אשר הקלט שלו הוא זוג אותיות שונות מהא"ב האנגלי, והפלט שלו הוא שלושה תווים לפי החוקיות הבאה: אם אות הקלט הראשונה מופיעה בסדר האלף-בית האנגלי לפני אות הקלט השנייה אז הפלט הוא האות העוקבת באלף-בית לאות הקלט הראשונה, לאחריה הסימן '+' ולבסוף האות הקודמת באלף-בית לאות הקלט השנייה. אחרת הפלט הוא האות הקודמת באלף-בית לאות הקלט הראשונה, לאחריה הסימן '-' ולבסוף האות העוקבת באלף-בית לאות הקלט השנייה. למשל, עבור הקלט `ac` יהיה הפלט `b+b` ועבור הקלט `da` יהיה הפלט `c-b`.

שאלות נוספות לסעיף 5.2

1. מהירות הנסיעה המותרת בכביש מהיר היא 55 קמ"ש לכל הפחות ו-100 קמ"ש לכל היותר. פתחו אלגוריתם אשר הקלט שלו הוא מהירות נסיעה של מכונית, והפלט שלו הוא הודעה אם נהג המכונית חרג מגבולות המהירות המותרת. ישמו את האלגוריתם בשפת `Java`.
2. פתחו וישמו אלגוריתם אשר הקלט שלו הוא מספר שלם חיובי קטן מ-100 והפלט שלו הוא המילה `בו` אם המספר הנתון מתחלק ב-7 או כולל את הספרה 7.

שאלות נוספות לסעיפים 5.3, 5.4 ו-5.5

1. פתחו אלגוריתם הקולט תו. אם התו שווה ל-'`m`', האלגוריתם קורא מהקלט שני מספרים שלמים, ומציג כפלט את המספר הגדול מביניהם. אם תו הקלט שווה ל-'`m`', האלגוריתם קורא תו נוסף. אם התו הנוסף שווה ל-'`s`', האלגוריתם מציג את ההודעה `חיובי`, אחרת הוא קולט מספר ומציג כפלט את ההודעה `אתה המספר שנקלט ואת המספר עצמו`. ישמו את האלגוריתם בשפת `Java`.

2. בחברת ההיי-טק "הייטק" יש 10 דרגות לעובדים. כל העובדים שהם מעל לדרגה 7 הם מנהלים, כל העובדים מעל לדרגה 4 הם ראשי צוותים, כל העובדים מעל לדרגה 2 הם עובדים קבועים וכל השאר הם סטודנטים. פתחו אלגוריתם (לשימוש מחלקת משאבי האנוש של החברה) הקולט את דרגת העובד ומציג כפלט את תיאורו של העובד (מנהל, ראש צוות, עובד קבוע או סטודנט). ישמו את האלגוריתם בשפת Java.

3. עזרו לזברה לדעת איזה יום היום. פתחו אלגוריתם הקולט מספר בין 1 ל-7 ומציג את השם של היום המתאים (Sunday, Monday...). ישמו את האלגוריתם בשפת Java.

שאלות מסכמות לפרק 5

1. בכל המשפטים שלהלן x הוא משתנה מטיפוס ממשי. כתבו עבור כל זוג ממשפטי ה-`if` הנתונים משפט `if` יחיד שקול, כלומר שביצועו שקול לביצוע שני משפטי ה-`if`, בזה אחר זה:

<p>א.</p> <pre> if (x >= 5) x = x * 4; if (x >= 20) x = x / 2;</pre>	<p>ב.</p> <pre> if (x <= 9) x = x - 1; if (x > 9) x = x + 1;</pre>
<p>ג.</p> <pre> if (x < -1) x = -x; if (x > 1) x = -x;</pre>	<p>ד.</p> <pre> if (x == -1) x = 1; if (x > 0) x = -x;</pre>

2. על לוח שחמט מוצבים שני כלים בלבד – צריח ורץ. השורות בלוח ממוספרות מ-1 עד 8, וגם העמודות ממוספרות מ-1 עד 8:

	8	7	6	5	4	3	2	1	
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									

צריח (Rook באנגלית) מאיים על כלי הנמצא עמו באותה שורה או באותה עמודה.
 רץ (Bishop באנגלית) מאיים על כלי הנמצא עמו על אותו אלכסון.
 במשתנים `rookRow` ו-`rookCol` שמורים מספרי השורה והעמודה שהצריח מוצב עליהן.
 במשתנים `bishopRow` ו-`bishopCol` שמורים מספרי השורה והעמודה שהרץ מוצב עליהן.
 א. השלימו את תיאור משמעות קיום התנאי במשפט `if` הבא:

```

if((rookRow + rookCol) % 2) == 1)
```



```
// _____
System.out.println("The rook is on ...");
```

ב. כתבו ביטוי בוליאני שערכו true אם הצריח מאיים על הרץ.
ג. הביטוי הבוליאני הבא אמור לבטא מצב לוח שהרץ מאיים על הצריח:

$$(bishopRow - rookRow) == (bishopCol - rookCol)$$

הביטוי כולל רק חלק מן המקרים האפשריים. מהם המקרים הנכללים בו? מהם המקרים שאינם נכללים בו?
הרחיבו את הביטוי כך שיכלול את כל המקרים האפשריים ורק אותם.

תבניות – פרק 5

פירוט מלא של התבניות ושל שאלות שבפתרון יש שימוש בתבניות ניתן למצוא באתר הספר ברשת האינטרנט.

מציאת מקסימום ומינימום בסדרה

שם התבנית: **מציאת מקסימום בסדרה**
נקודת מוצא: שני ערכים במשתנים element1 ו-element2
מטרה: מציאת הערך הגדול ביותר מבין שני הערכים
אלגוריתם:

1. השם max-2 אם הערך של element1
2. אם element2 > max
- 2.1 השם max-2 אם הערך של element2

שם התבנית: **מציאת מינימום בסדרה**
נקודת מוצא: שני ערכים במשתנים element1 ו-element2
מטרה: מציאת הערך הקטן ביותר בין שני הערכים
אלגוריתם:

1. השם min-2 אם הערך של element1
2. אם element2 < min
- 2.1 השם min-2 אם הערך של element2

סידור ערכים בסדרה

שם התבנית: **סידור ערכים בסדר עולה בסדרה**
נקודת מוצא: שני ערכים במשתנים element1 ו-element2
מטרה: השמת הערך הקטן יותר ב-element1 והערך הגדול יותר ב-element2
אלגוריתם:

1. אם element1 > element2
- 1.2 החלף את ערכי element1 ו-element2

שם התבנית: **סידור ערכים בסדר יורד בסדרה**
נקודת מוצא: שני ערכים במשתנים element1 ו-element2
מטרה: השמת הערך הגדול יותר ב-element1 והערך הקטן יותר ב-element2
אלגוריתם:

1. אם $element1 < element2$
1.2 החלף את ערכי element1 ו-element2

ערכים עוקבים

שם התבנית: **ערכים עוקבים?**
נקודת מוצא: שני ערכים element1 ו-element2
מטרה: קביעת הערך true אם element2 עוקב ל-element1, וקביעת הערך false אם element2 אינו עוקב ל-element1
אלגוריתם (ביטוי בוליאני):

(האם) $element1 + 1 = element2$

זוגיות מספר

שם התבנית: **מספר זוגי?**
נקודת מוצא: מספר שלם num
מטרה: קביעת הערך true אם num זוגי וקביעת הערך false אם num אי-זוגי
אלגוריתם (ביטוי בוליאני):

(האם) שארית החלוקה של num פריטים ל-2 קבוצות שווה ל-0

שם התבנית: **מספר אי-זוגי?**
נקודת מוצא: מספר שלם num
מטרה: קביעת הערך true אם num אי-זוגי וקביעת הערך false אם num זוגי
אלגוריתם (ביטוי בוליאני):

(האם) שארית החלוקה של num פריטים ל-2 קבוצות שווה ל-1

מחלק של מספר

שם התבנית: **מחלק של?**
נקודת מוצא: שני מספרים שלמים num1 ו-num2
מטרה: קביעת הערך true אם num2 מחלק את num1 וקביעת הערך false אם num2 אינו מחלק את num1
אלגוריתם (ביטוי בוליאני):

(האם) שארית החלוקה של num1 פריטים ל-num2 קבוצות שווה ל-0